

Agenda
Landbouw en Visserij
2008-2011

■ **Economische drager in een duurzame vitale omgeving** ■

Voorwoord

De snel stijgende internationale vraag naar voedsel heeft grote gevolgen voor de positie van de agrariër en de keuzes die gemaakt zullen worden door die agrariër. Zal dit gevolgen hebben voor de ambities op gebied van verbreding in de landbouw, biologische landbouw en landschap- en natuurbeheer? Zal het leiden tot nog meer schaalvergroting en automatisering? Vraagt dit van de overheid een andere, meer faciliterende dan subsidiërende rol dan in het verleden?

In een globaliserende markt heeft de Nederlandse agrocluster een sterke concurrentiepositie. Noord-Holland zit zelfs in de koppositie als het gaat om bollenteelt, zaadteelt, diverse tuinbouwsectoren, nieuwe ontwikkelingen in de glastuinbouw en de agribusiness. Maar ook als het gaat om biologische landbouw en verbrede landbouw trekt de provincie de kar. De landbouw is en blijft een belangrijke pijler onder de economie. De provincie wil dit graag behouden en daar waar mogelijk krachtiger maken. Het spreekt dan ook voor zich dat de landbouw en visserij een eigen agenda verdient naast de algemene economische agenda en die van recreatie en toerisme. Agenda's met onderlinge samenhang maar duidelijk eigen accenten.

Het collegeprogramma met als motto 'Krachtig, in balans' is het vertrekpunt van het nieuwe college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland voor de nieuwe landbouw- en visserijagenda. Maatschappelijke trends, spiegelingen met de sectoren in een 'bellenblaas' bijeenkomst en het Europees beleid voor landbouw en visserij vullen de agendapunten aan. Aan het einde van de collegeperiode hebben we in ieder geval een stevige mainport Noord-Holland Noord met de uitstraling van een Europees logistiek centrum voor de versmarkten. Hierin is een sterke GlasDriehoek verankerd. Er ligt een grote uitdaging om Greenport Aalsmeer op lange termijn vitaal en krachtig te houden. De provincie Noord-Holland ondersteunt dit proces. De provincie Noord-Holland profileert zich hiermee verder als glastuinbouwprovincie. Daarnaast zetten we in op een innovatiehuis in deze mainport. Een onderscheidend internationaal kennis- en innovatiecentrum vóór en dóór ondernemers waarin scholing, maar ook andere kenniszaken hun plek vinden. Ondernemers worden gestimuleerd om te moderniseren en te innoveren om de concurrentiepositie te versterken. Innovaties die ook leiden tot de realisatie van minimaal twee vernieuwende aquacultuur projecten. Vanuit maatschappelijke wensen zorgen we dat het biologische areaal is gegroeid en de landbouw zich kan verbreden. In onze lobby naar Brussel zal het behoud van een duurzaam perspectief voor de bedrijven het uitgangspunt zijn. Naast deze en andere resultaten biedt de agenda echter ook de ruimte om samen met de ondernemers nieuwe uitdagingen op te pakken. Het is dan ook beslist geen statisch document. Met constructieve bijdragen houden overheid en ondernemers de agenda actueel in deze snel veranderende wereld. Het zijn immers de ondernemers die de brandstof leveren voor de economie. Ik daag de ondernemers dan ook uit de provincie te blijven prikkelen.

Jaap Bond, Gedeputeerde Economie, Landbouw, Recreatie en Toerisme

Inhoud

1. Van Collegeprogramma tot agenda	4
1.1 Inleiding.....	4
1.2 Collegeprogramma.....	5
1.3 Speerpunten	6
2. Regionale fundamenten	7
2.1 Inleiding.....	7
2.2 De GlasDriehoek Noord-Holland Noord	10
2.2.1 Agriport A7.....	10
2.2.2 Grootslag en Alton	12
2.3 Greenport Aalsmeer.....	14
2.4 Mainport Noord-Holland Noord.....	16
2.5 Overige kenmerkende gebieden	21
3. Innovatie en ondernemerschap	23
3.1 Hi-Tec landbouw en nieuwe landbouw	23
4. Agrarische bedrijven van de toekomst: Structuurbehoud en -versterking	31
5. Life Style (inclusief biologische landbouw)	34
6. Ondernemerschap op het platteland	41
7. Visserij en aquacultuur	46
8. Imago en beeldvorming van de landbouw en visserijsector	55
Literatuur & bronnen	57
Bijlage 1. Resultatentabel inclusief overzicht financiële middelen Landbouw- en Visserijagenda 2008-2011	58
Bijlage 2: Overzicht van regelingen uit het ‘ondernemersprogramma’ van LNV.	63

1. Van Collegeprogramma tot agenda

1.1 Inleiding

Een nieuwe collegeperiode is aangebroken. Een periode waarin het College van Gedeputeerde Staten in haar programma een aantal heldere standpunten heeft vastgelegd voor de landbouw en visserij. Een landbouw- en visserijsector die voortdurend in beweging is. Met daarnaast een maatschappij die voortdurend in beweging is en kritisch is naar de politiek. Reden om onze ambities af te stemmen met maatschappelijke partijen om zo dicht met en bij de praktijk aan te schuiven. Zo spelen trends als voortschrijdende globalisering een belangrijk rol bij de ontwikkeling van de agribusiness en de visserij. Deze ketens zijn een belangrijke economische pijler voor de provincie Noord-Holland.

Uitgangspunt voor de Landbouw en Visserij agenda 2008-2011 is het collegeprogramma 'Krachtig, in Balans' en de door de commissie WAMEN vastgestelde kaders.

Kaders Landbouw en Visserij agenda:

Tijdens de kaderstellende discussie in de commissie WAMEN van provinciale staten op 17 december 2007 zijn de volgende kaders gesteld als uitgangspunt voor het uitwerken van de Economische Agenda, Agenda Landbouw en Visserij en Agenda Recreatie&Toerisme:

- Provincie stimuleert en coördineert. Meerdere portefeuillehouders zijn betrokken.
- Niet alleen bestaande paden worden bewandeld, maar de provincie blijft ook attent op nieuwe ontwikkelingen en haakt daarop in, voor zover het van provinciaal belang is.
- De economische aspecten van het gehele provinciaal beleid worden bevorderd en bewaakt.
- Zowel de binnenlandse als de buitenlandse aspecten zijn van belang.
- Tussentijdse bijstelling van de agenda moet mogelijk zijn.
- Doorgaan met sterke punten, maar kiezen voor twee of drie highlights.
- Sturend waar mogelijk.
- Promotie en acquisitie opvoeren.
- Duurzaamheid is leidend.

Een daadkrachtige overheid geeft samen met een ondernemend en innovatief bedrijfsleven uitvoering aan de agenda. Dat de landbouw en de visserij niet op zichzelf staan, komt ook tot uiting bij integrale thema's als toerisme, logistiek, milieu, energie en klimaat. Deze aandachtspunten zijn ook verweven in de economische agenda en de agenda recreatie en toerisme.

1.2 Collegeprogramma

Ons collegeprogramma zegt het volgende over de landbouw- en visserij sectoren:

- De glastuinbouw levert veel werkgelegenheid op, zowel voor laag- als voor hoogopgeleiden. Een concentratie van clusters van glastuinbouw in gesloten teeltsystemen, die ingepast zijn in het landschap (bijvoorbeeld Agriport A7), is een ontwikkeling die GS voor ogen staat. Het doel is dat ook de oude glastuinbouwgebieden worden aangepast aan de energie-, milieu- en arbeidstechnische eisen van deze tijd. De provincie pakt de regie van de hoogwaardige glastuinbouw/GlasDriehoek op.
- Er moet ruimte zijn om de bedrijfsvoering op een verantwoorde wijze te kunnen voortzetten en daarmee een vitaal platteland te bevorderen. Bezien zal worden of de in de Provinciale Handleiding Bestemmingsplannen opgenomen 1 ha-regeling voor het reguliere bouwblok voor primaire agrarische bedrijven gehandhaafd wordt. Dit wordt betrokken bij het op te stellen beleid inzake vrijkomende agrarische bedrijven.
- Vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing moet een nieuwe functie kunnen krijgen, in eerste instantie met een agrarisch doel. Innovatie binnen de landbouwsector wordt gestimuleerd en nevenactiviteiten (toerisme, educatie, recreatie, zorg) blijven mogelijk in het beleid. Daarnaast vindt kavel- ruil plaats om de economische draagkracht te behouden en verschuiven activiteiten van landbouw naar landschapsbeheer. Kavelruil wordt ondersteund t.b.v. de realisatie van natuur en landschap en verbetering van de landbouwstructuur.
- Versterken en uitbouwen van de bloembollenteelt in Noord-Holland Noord tot agribusiness complexen kan door goede vestigingsvoorwaarden voor bedrijven. Via het planologisch mogelijk maken van projectvestigingen zal er ruimte worden geboden voor uitbreiding van gespecialiseerde bollenteelt op zandgrond. Bij nieuwe en bestaande bedrijven is het uitgangspunt het realiseren van een duurzame productie met een vermindering van de belasting van het milieu.
- De provincie heeft in de afgelopen statenperiode een succesvol beleid gevoerd rond de biologische en duurzame landbouw en is op dit gebied in provincieland een koploper. Een positie die wordt behouden door het staande biologische en duurzame beleid voor te zetten. Daarbij komt de nadruk te liggen op voorlichting, promotie van de afzet van producten, het verbeteren van het imago en het stimuleren van innovaties in deze sector.
- De werkgelegenheid in de visserij is van belang voor de provincie, maar ook de toeristische en culturele uitstraling van de diverse activiteiten hebben hun impact. De visserijsector zal, net als de landbouwsector, krachtig worden ondersteund bij de Europese Unie.
- De totstandkoming van twee pilots met viskwekerijen wordt gestimuleerd.

1.3 Speerpunten

Een mondiale trend is dat de prijsstijgingen in de landbouw en visserij lijken door te zetten. Dit heeft effecten op verbreding, natuurbeheer door agrariërs en de schaalvergroting. Hierbij spelen nog ontwikkelingen als toenemende vergrijzing, meer aandacht voor smaak en behoefte aan scholing mee. Neem daarbij het feit dat de jeugd steeds meer verwijderd raakt van herkomst van voedsel en andere agrarische producten. Op basis van deze en andere ontwikkelingen zijn we tot de volgende een missie gekomen:

De provincie Noord-Holland staat voor het versterken van de agrarische marktpositie door ruimte te bieden aan toekomstgericht en duurzaam ondernemerschap, inspeland op de maatschappelijke vraag en marktbehoeftes vanuit de ondernemers.

De missie vindt zijn weerslag in een aantal speerpunten.

De speerpunten:

- Regionale fundamenten
- Innovatie en ondernemerschap (Hi-Tec en nieuwe landbouw)
- Agrarische bedrijven van de toekomst
- Life Style (inclusief biologische landbouw)
- Ondernemerschap op het platteland
- Visserij en aquacultuur

Duurzaamheid uitgangspunt

Bij alle speerpunten is duurzaamheid (people, planet, profit) uitgangspunt. Klimaat en energie zijn een grote uitdaging. De biologische landbouw waarbij duurzaamheid de kern vormt van de bedrijfsfilosofie zien wij als kraamkamer voor innovatie en bewustwording. Een ander voorbeeld is de glastuinbouw. De emissieloze kas maakt zich op voor een duurzame toekomst en heeft een belangrijke plaats in de klimaat- en energiediscussie. Ook binnen het agendapunt innovatie en ondernemerschap wordt concreet inhoud gegeven aan duurzaamheid. Dit gebeurt door in te zetten op het verhogen van de doelmatigheid bij het (her)gebruik van middelen, grondstoffen en de benutting van reststromen zoals water, energie en biovergisting. Met name in de bollenteelt en de glastuinbouw liggen hiervoor volop kansen.

2. Regionale fundamenten

2.1 Inleiding

De Nederlandse land- en tuinbouw kan zich spiegelen aan andere economische mainports zoals de haven van Rotterdam en Schiphol. De geografische ligging van de agro clusters in Noord-Holland, ten opzichte van de mainport Schiphol en de havens, draagt positief bij aan deze positie van de agrarische sector. Het totaal aan economische en agrarische en de daaraan gekoppelde voedingsmiddelen activiteiten kwam in 2006 ongeveer overeen met 9,5% van de nationaal toegevoegde waarde en ruim 10% in de werkgelegenheid (Berkhout en van Bruchem, 2007). Het totale aandeel in de Nederlandse export is blijvend hoog met 37,5%. Hiermee levert het agro- en foodcomplex een belangrijke bijdrage aan het handelsoverschot op de nationale balans.

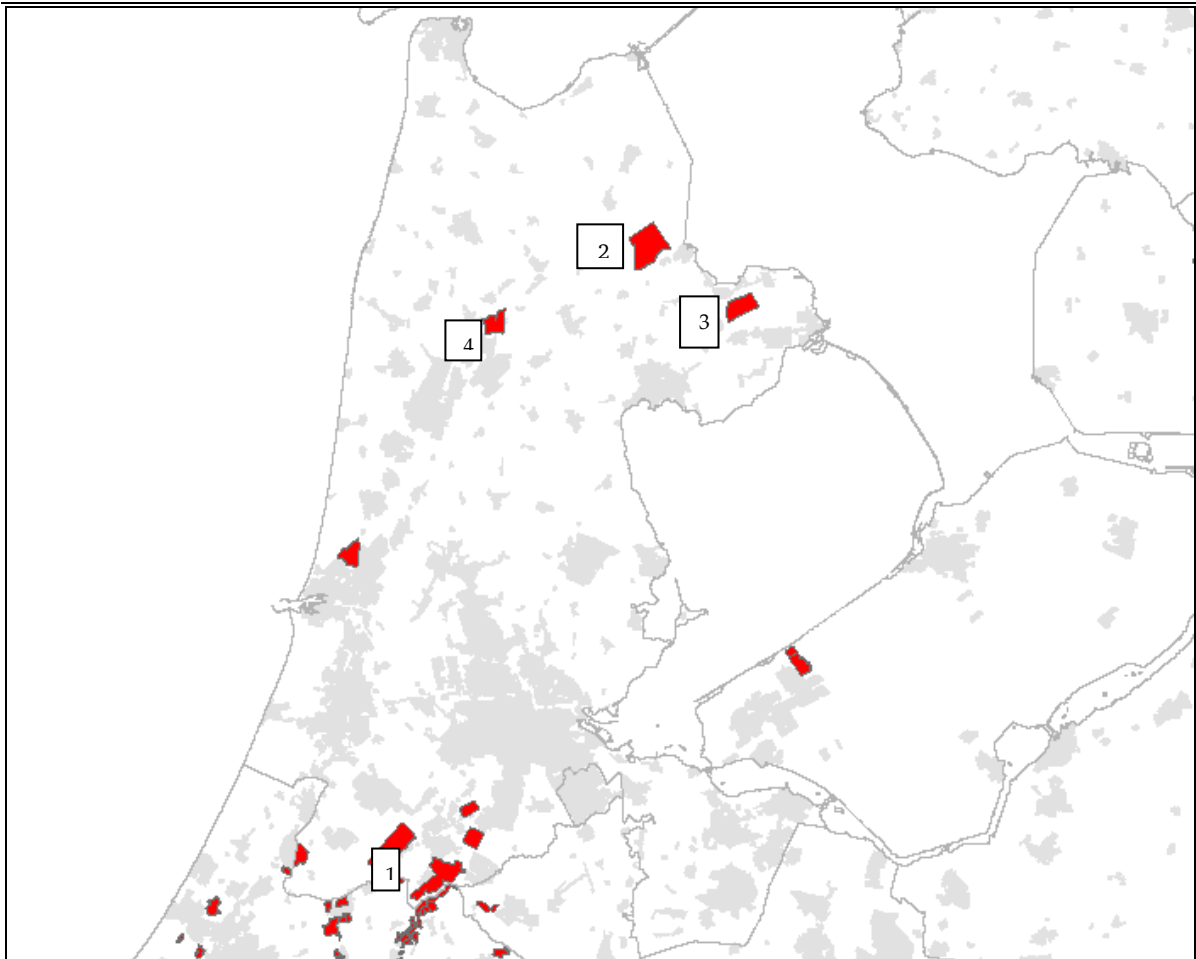
Er zijn verschillende herkenbare agro complexen in Nederland waarvan het Rijk een vijftal heeft aangewezen als zogenaamde greenport. In de provincie Noord-Holland is de regio Aalsmeer aangewezen als greenport. De gedachte achter de greenports is dat er ook nog in 2020 ruimte is voor een vitaal en internationaal concurrerend cluster van bedrijven. Samenwerken en een integrale aanpak is daarbij het motto. Hierbij ligt een tal van ruimtelijke en economische opgaven op het gebied van:

- Infrastructuur
- Logistiek
- Kennis
- Onderwijs
- Scholing
- Innovaties
- Duurzaamheid

Overheden en bedrijfsleven staan gezamenlijk aan de start hiervan.

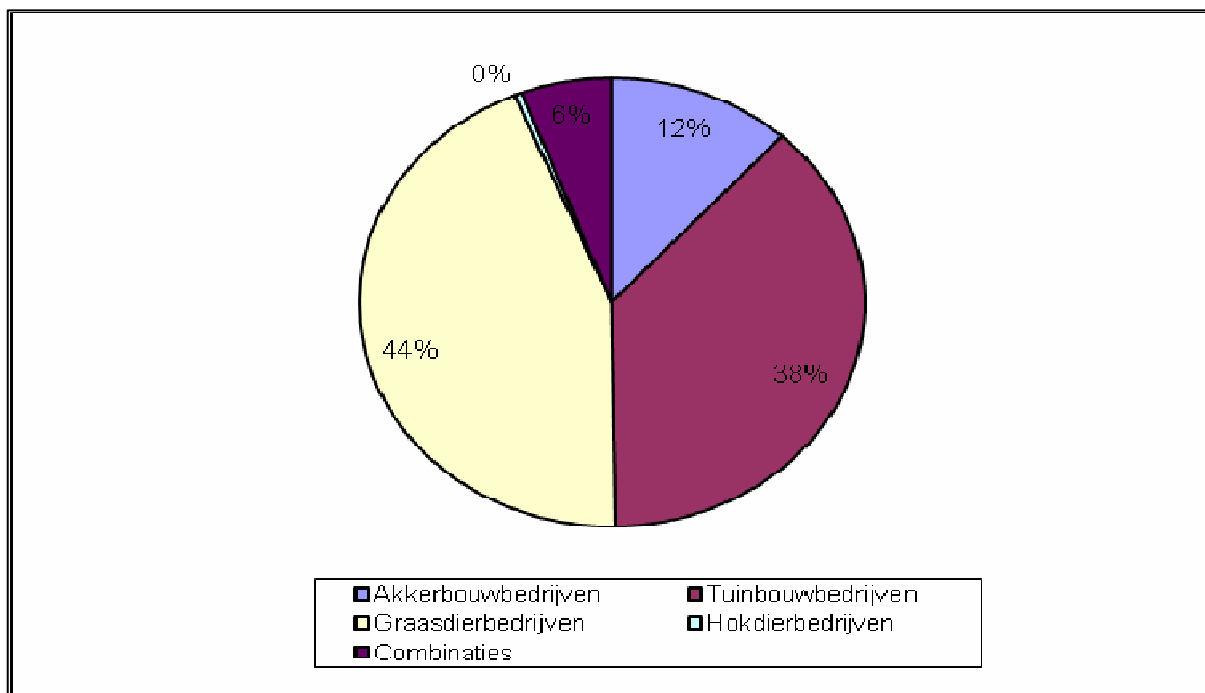
Naast deze greenport is er de cluster glastuinbouw in Noord-Holland Noord (Alton, Agriport en Grootslag), de vollegrondsgroententeelt zaadindustrie en de bollenteelt (Kennemerland, Noordelijke Zandgebied).

Aan de individuele bedrijven hangen bedrijven zoals toeleveranciers, service bedrijven, logistieke bedrijven, verwerkende industrie en handelsbedrijven. Deze maken deel uit van het agribusinesscomplex. Deze aspecten zijn dus belangrijk bij de aanpak en de benadering van regionale ontwikkelingen.

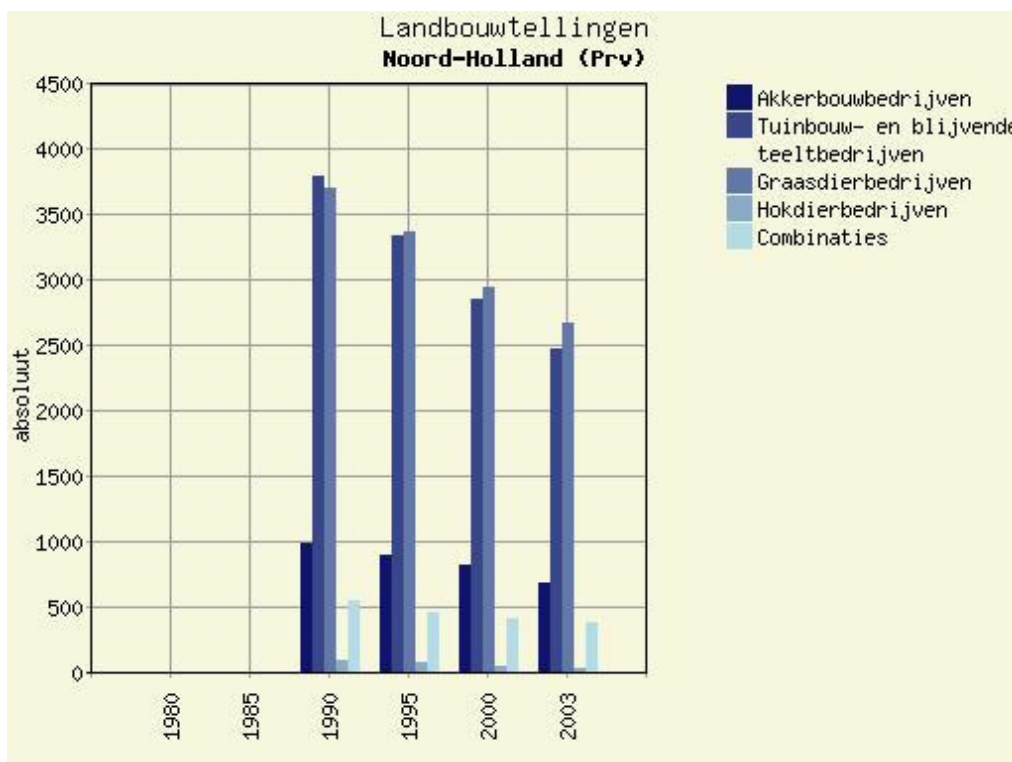
Figuur 1: Glastuinbouw in Noord-Holland 1. Greenport Aalsmeer; 2. Agriport A7; 3. Het Grootslag 4. Alton

Recentelijk is er ook een nieuw agribusiness initiatief gestart van en met de zaadindustrie onder de noemer SeedValley. Naast deze voorbeelden kent de agrarische sector nog sterke sectoren als de melkveehouderij, de bloem- en bolbloemensector, akkerbouw en vollegrondsgroenten en daarnaast een aantal kleinere sectoren.

Bron: CBS Landbouwtellingen

Figuur 2: Percentages agrarische bedrijven naar hoofdactiviteit in Noord-Holland in 2006

Figuur 3: Absolute aantal agrarische bedrijven 1990-2003 (bron CBS)

Terwijl het aantal bedrijven over de gehele breedte afneemt zien we dat in veel sectoren het totaal areaal gelijk blijft of licht afneemt. De glastuinbouw neemt in Noord-Holland toe. Ten aanzien van de gehele landbouw in Nederland is er sprake van een lichte daling van het

areaal. Anderzijds neemt de productie per ha juist toe of vlakt in enkele gevallen af door milieumaatregelen.

De glastuinbouw richt zich op de veredeling, productie en verwerking van en handel in bloemen, planten, groente en fruit onder glas. De glastuinbouw is in Noord-Holland goed voor dertig procent van de totale toegevoegde waarde van de Noord-Hollandse agrarische sector. De sierteelt (teelt van bloemen en planten) domineert de Noord-Hollandse glastuinbouw. De sierteelt is voornamelijk geconcentreerd in Aalsmeer en omgeving en in mindere mate in het gebied Alton en de glastuinbouw rond Heemskerk. De productie van glasgroenten neemt echter ook sterk toe.

De glastuinbouwgebieden GlasDriehoek en Greenport Aalsmeer komen verder aan bod in de volgende paragrafen. Daarnaast wordt ingegaan op een mainport Noord-Holland Noord, met daaraan gekoppeld de zaadteeltcluster SeedValley en een aantal andere kenmerkende gebieden.

2.2 De GlasDriehoek Noord-Holland Noord

De GlasDriehoek in Noord-Holland Noord bestaat uit drie glastuinbouwgebieden (figuur 1) Agriport, Grootslag en Alton (inclusief 't Kruis). De laatste twee jaar is er sprake van een forse groei na een jarenlange stagnatie

2.2.1 Agriport A7

Economisch belang

Agriport A7 biedt ruimte aan tuinders die willen uitbreiden en in de andere delen van Nederland niet de ruimte vinden. De glastuinbouw in het noordelijke deel van Noord-Holland levert veel werkgelegenheid op voor zowel laag- als hoogopgeleiden. Agriport ontwikkelt zich als een project dat qua grootte en type bedrijven uniek is in Nederland. Het is volledig ingericht op de toekomstige maatschappelijke ontwikkelingen en heeft een sterke concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland. Dit project in Noord-Holland Noord bindt grootschalige glastuinbouw, agribusiness en logistiek en biedt tuinders de ruimte om meteen zeer grote tuinbouwbedrijven van 20 ha of meer op te zetten met opties voor verdere uitbreiding. Tuinders met een zelfde visie en teelt (glasgroenten) werken hier samen met de Stichting Agriport A7. Een combinatie van centrale verwerking en clustering van logistieke bewegingen, energie- en watervoorzieningen zorgen voor een concurrentievoordeel. Met de

toenemende activiteit op Agriport A7 ontstaat een belangrijke groei van werkgelegenheid in Noord-Holland Noord.

Agriport A7 is een projectlocatie voor grootschalige glastuinbouw van circa 410 hectare en agribusiness en logistiek van circa 80 hectare.

Wat speelt er nu?

Op dit moment is Agriport A7 volop in ontwikkeling. Het gebied is volledig ingericht, bouwrijp en de kavels zijn verkocht. In 2007 zijn er zes bedrijven bijgebouwd, waarmee nu 280 ha is bebouwd. In een half jaar zijn er 210 banen geschapen.

In 2007 is voor Agriport een quickscan op het gebied van verkeer en vervoer uitgewerkt. Dit onder andere voor de ontsluiting van Agriport A7. Hierbij wordt al rekening gehouden met toekomstige uitbreiding. Uitbreiding van het gebied Agriport A7 is in onderzoek.

Wat willen we bereiken?

We streven naar een evenwichtige ontwikkeling van een Agriport A7 die bijdraagt aan de economie in Noord-Holland Noord waarbij naar verwachting veel werkgelegenheid wordt gecreëerd.

Agriport A7 is een ontwikkeling die gedragen wordt door ondernemers die economisch perspectief zien in de regio. De ontwikkeling van het gebied vraagt coördinatie en aansturing op het gebied van duurzaamheid, natuur, water, verkeer en vervoer, huisvesting, arbeid en scholing. Allerlei vraagstukken die vragen om een integrale aanpak en regie van de provincie Noord-Holland om versnippering van de activiteiten te voorkomen en bij te dragen aan een efficiënte aanpak van het gebied.

Binnen een straal van 20 km rondom Agriport A7 bevindt zich meer dan de helft van de vollegrondsgroententeelt in Nederland. Met de groei van Agriport en de koppeling met de glastuinbouwgebieden Alton en Grootslag in de GlasDriehoek kan Agriport zich ontwikkelen tot een logistiek verscentrum in de kop van Noord-Holland.

Hoe bereiken we dat?

Om de ontwikkeling te versterken en te versnellen neemt de provincie deel in een begeleidingsgroep GlasDriehoek en voert zij regie over de hoogwaardige glastuinbouw en de daaraan gerelateerde ketenbedrijven. Op die manier wordt Agriport A7 samen met het omliggende primaire productiegebied opgeschaald tot een landelijk speerpunt.

Daarbij zet de provincie in op:

- duurzame logistieke concepten;
- innovatie in de landbouw;
- duurzame bedrijventerreinen;

- nieuwe bedrijvigheid onder glas;
- onderwijs en opleiding;
- koppeling aan een kennis- en innovatiecentrum;
- lobby bij het rijk.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Een belangrijke rol bij de ontwikkeling van Agriport A7 is er weggelegd voor de gemeente Wieringermeer. Agriport A7 en de gemeente Wieringermeer hebben een projectgroep opgezet waarin belangrijke stappen worden voorbereid. De provincie is hierbij samen met het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord betrokken.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

In 2007 hebben wij €200.000 beschikbaar gesteld voor innovatie gericht op agrologistiek, milieu, duurzame bedrijventerreinen en innovatieve bedrijvigheid. Voor de komende jaren is er nog niet duidelijk of specifieke middelen vanuit de provincie nodig zijn.

Wel maakt de provincie Noord-Holland direct en indirect gebruik van bestaande structuren en fondsen via Leader, Waddenfonds, EFRO en LNV subsidies en regelingen.

2.2.2 Grootslag en Alton

Economisch belang

Grootslag

Het Grootslag ligt tussen Wervershoof en Andijk waar een glastuinbouwgebied is ontwikkeld van 450 ha (netto 270 ha) glastuinbouw. Het Grootslag werkt samen met het nabije Agriport A7 in het zuiden van de Wieringermeer. Het Grootslag richt zich vooral op glastuinbouwbedrijven van 2 tot 20 ha.

De ondernemers in Het Grootslag zetten in op een nieuwe aanpak om de productie van groenten en bloemen onder glas verder te ontwikkelen. Dit betekent dat er in het gebied onder andere collectieve energievoorzieningen zijn aangelegd. Per centrale wordt een aantal glastuinbouwbedrijven van warmte, elektriciteit en CO₂ voorzien.

Alton

Rond Heerhugowaard bevinden zich drie kleinere clusters van glastuinbouw onder de naam Alton 1 (netto ruim 34 ha), Alton 2 (netto 57 ha) en 't Kruis (netto 29 ha). In de regio is nog een aanzienlijke hoeveelheid verspreid glas. Alton is hoofdzakelijk een sierteeltgebied met slechts twee bedrijven hebben glasgroente. Alton bevindt zich in de zogenaamde tweede schil van Aalsmeer, waarbij de dynamische dagvoorraad geleverd kan worden. Producenten in de tweede schil kunnen binnen een uur leveren aan de veiling. Ook in het Alton gebied

zien we de algemene landelijke tendens dat het aantal bedrijven afneemt en de omvang van de resterende bedrijven toeneemt.

Wat speelt er nu?

Grootslag

Het Grootslag is naast een primair productiegebied ook een gebied met vele andere functies. Naast het primaire doel om te voorzien in een gebied voor de glastuinbouw worden op dit moment ook allerlei randvoorzieningen aangelegd zoals woningen, groen en dergelijke. Naar verwachting is het gebied Grootslag in 2009 geheel vol. Er is behoefte aan uitbreiding van Het Grootslag.

Alton

Het gebied rond Heerhugowaard verkeert na een periode van circa vijftientig jaar aan het einde van zijn zogenaamde eerste levenscyclus en moet volgens de betrokkenen worden gemoderniseerd. Onder de tuinders is er de behoefte om uit te breiden. Een deel van de tuinders wil stoppen. Dat betekent onder meer dat mogelijkheden moeten komen voor grotere kavels en voor zaken als bijvoorbeeld warmte kracht koppeling (WKK). De gemeente Heerhugowaard is begonnen met een analyse van de problemen.

Wat willen we bereiken?

Grootslag.

Voor Grootslag willen we een analyse voor de mogelijkheden van evenwichtige groei van een gewenste tweede fase voor 500 tot 1000 ha nieuwe glastuinbouw. Deze ontwikkeling is in samenhang met die in Agriport A7 en Alton.

Alton

Voor Alton zetten we in op:

1. Moderniseren van het gebied en daardoor het verbeteren van het investeringsklimaat voor glastuinbouwondernemers.
2. Evenwichtige inpassing van dit gemoderniseerde gebied in de omgeving.

Hoe bereiken we dat?

Door een koppeling van Alton, Grootslag en Agriport in de 'GlasDriehoek' in Noord-Holland Noord zal Alton een plaats krijgen naast Agriport A7 en Grootslag. Het ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord ontwikkelt een visie hiervoor.

In samenspraak en in afstemming met de betrokken gemeentes zullen de gebieden Agriport, Grootslag en Alton elk vanuit hun eigen ambities zich verder ontwikkelen. De provincie zal daar waar nodig een centrale regierol vervullen dan wel zaken faciliteren om ruimtelijke processen zo snel en eenvoudig mogelijk te laten verlopen.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Bij Het Grootslag is de Grootslag BV als trekker het aanspreekpunt. Bij Alton zijn op dit moment meerdere partijen betrokken namelijk de Altonstichting, de gemeente Heerhugowaard en LTO-Noord Glaskracht, het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

De herstructurering van Alton vraagt om een impuls van de provincie Noord-Holland in overleg met de gemeente Heerhugowaard en andere betrokken partijen.

Voor de aanpak van de glastuinbouw wordt getracht bestaande middelen zoals EFRO (Europees Fonds Regionale Ontwikkeling), het ministerie van LNV en FES (Fonds Economische Structuurversterking) binnen te halen.

2.3 Greenport Aalsmeer

Economisch belang

Prominent in de Noordvleugel van de Randstad in de directe omgeving van mainport Schiphol bevindt zich het belangrijke agro-economische cluster Greenport Aalsmeer: een sierteeltcomplex van internationale faam. Dit cluster heeft qua werkgelegenheid een omvang die direct en indirect vergelijkbaar is met Schiphol (zie kader). Deze werkgelegenheid komt niet alleen voort uit de primaire productie in de kas maar ook uit het complex van handels-, logistieke en dienstverlenende activiteiten. Daarbij mag ook de maakindustrie niet worden vergeten die een belangrijke bijdrage levert aan de innovatieve uitstraling van de sector. Innovatie geeft de glastuinbouw al decennia lang een voorsprong op de buitenlandse concurrentie. De combinatie van bedrijvigheid maakt dat de Greenport Aalsmeer een sterke positie heeft met goede perspectieven voor de toekomst.

Greenport Aalsmeer zorgt voor circa 50.000 volledige arbeidsplaatsen (fte). De exportwaarde van de totale Nederlandse sierteelt bedraagt 7,5 miljard euro (2005). Daarnaast zorgt de sierteelt voor een relatief hoge productie- en toegevoegde waarde. De toegevoegde waarde van alleen al de sierteelt in Greenport Aalsmeer bedraagt circa 592 miljoen euro (2003). De omzet van de Bloemenveiling bedroeg in 2005 bijna 1,7 miljard euro.

Wat speelt er nu?

Het 'sierteelt en agribusinesscomplex' in Aalsmeer en omstreken is van groot belang voor de regionale economie en voor de internationale concurrentiepositie van Nederland. Greenport

Aalsmeer heeft een sterke positie, geniet wereldwijde naam en faam en heeft goede perspectieven. Deze positie is door de opkomst van nieuwe productiegebieden en nieuwe logistieke en handelsdraaischijven niet vanzelfsprekend. Voor de primaire productie is herstructurering nodig om de concurrentie met het buitenland aan te kunnen.

Infrastructuur en logistiek zijn hierbij belangrijke aandachtspunten zowel via de weg als via de lucht.

In 2007 heeft de provincie samen met haar partners, de vier betrokken gemeenten (Aalsmeer, Uithoorn, Amstelveen en Haarlemmermeer) en het verenigd bedrijfsleven, dat zich verenigd heeft in Flower Mainport Aalsmeer, een stuurgroep Greenport Aalsmeer opgericht. Hieruit is voor de zomer 2007 een eerste product gekomen, dat de naam 'Greenport Aalsmeer in full color' heeft meegekregen. Dit is een toekomstvisie en actieprogramma (startdocument) ter versterking van het Aalsmeerse sierteelt en agribusinesscomplex.

Wat willen we bereiken?

De grote uitdaging om Greenport Aalsmeer op lange termijn vitaal en krachtig te houden moet in de eerste plaats door de regio zelf worden aangegaan. De provincie Noord-Holland ondersteunt dit proces. De provincie is daarom met de vier gemeenten en met het bedrijfsleven een coalitie aangegaan zoals beschreven in het startdocument. Er wordt ook steun van het Rijk verwacht, dat de vijf greenports in de nota Ruimte prioriteit geeft. In dit kader wordt nauw aangesloten bij de initiatieven van Greenport Nederland.

Hoe bereiken we dat?

In het uitvoeringsprogramma, dat bij het startdocument hoort, zijn de verschillende doelen en acties benoemd.

Deze thema's zijn:

- Ruimte;
- Duurzaamheid;
- Bereikbaarheid en Schiphol;
- Kennis, innovatie, onderwijs en arbeidsmarkt;
- Organiserend vermogen en imago.

Op de korte termijn is een aantal acties gepland:

- Gepland nieuw glasareaal: 210 ha (Primaviera in Haarlemmermeer).
- 60 ha gepland voor agro gerelateerde bedrijvigheid.
- 420 ha glasareaal te saneren/herinrichten (voornamelijk Legmeerpolder).

De langere termijn acties zijn:

- Herstructurering;
- Het realiseren van natuur;

- Wonen;
- Wateropgaven;
- Bereikbaarheid.

De stuurgroep Greenport Aalsmeer stuurt een uitvoeringsprogramma centraal aan. De gedeputeerde van Economische Zaken van de provincie Noord-Holland trekt deze stuurgroep. Daarnaast worden vanuit de stuurgroep coalities gevormd die als initiator en trekker optreden op de verschillende thema's. Om de doelen en ambities te bereiken is in 2007 een programmabureau opgezet dat als trekker en coördinator fungeert.

Welke andere partijen zijn betrokken?

De provincie Noord-Holland werkt in het project Greenport Aalsmeer nauw samen met de gemeentes en het bedrijfsleven. Daarnaast zijn vanuit de centrale overheid verschillende ministeries betrokken zoals het ministerie van Landbouw, het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Het programmabureau wordt in de periode 2008-2010 door de provincie Noord-Holland ondersteund met een bijdrage van €150.000 per jaar. Om beter aangesloten te zijn bij de relevante nationale ontwikkelingen en onze invloed daar te vergroten, nemen wij deel in het landelijk greenport platform. Mogelijke andere financieringsbronnen zijn FES en EFRO.

2.4 Mainport Noord-Holland Noord

Economisch belang

Het gebied ten noorden van de lijn Alkmaar-Hoorn wordt gekenmerkt door verschillende sterke agrarische sectoren. Sectoren die elk individueel een belangrijke bijdrage leveren aan de regionale economie.

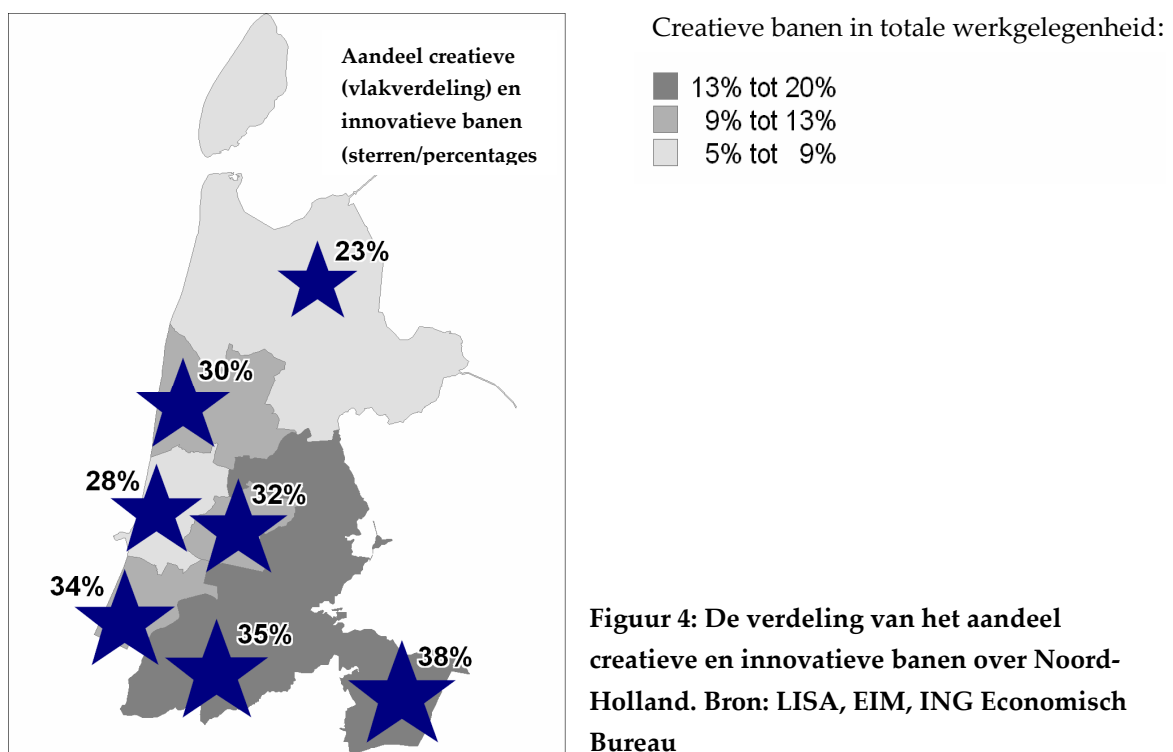
Naast de eerder genoemde GlasDriehoek bevindt zich in de regio ook het grootste bloembollenproductiegebied. Dit Noordelijk Zandgebied ligt in het Noordwesten van Noord-Holland met de plaatsen Breezand, Den Helder en Anna Paulowna. Naast glastuinbouw en bloembollen kent de regio ook belangrijke vollegrondsgroentencentra, akkerbouw (bijvoorbeeld Opperdoes) en dierenhouderij. Met mogelijk toekomstige ontwikkelingen van aquacultuur kan het gebied uitgroeien als een belangrijke verscluster tot Mainport Noord-Holland Noord.

Wat speelt er nu?

Naast de ontwikkeling van de glastuinbouwgebieden zien we dat er ook allerlei autonome activiteiten en discussies plaatsvinden als gevolg van economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Ontwikkelingen met gevolgen voor de huidige land- en tuinbouw, die in de breedte over alle sectoren terugkomen:

- De groei en ontwikkeling van de bollensector en glastuinbouw;
- De aanleg van het Wieringerrandmeer heeft de verplaatsing van de bedrijven tot gevolg;
- Ruimtelijke claims vanuit andere functies dan landbouw zoals voor natuur, water, woningbouw en industrieterreinen;
- Er is een grote druk op landbouwgrond door de behoefte aan schaalvergroting.

Naast de vraag om ruimte is er vanuit alle clusters behoefte aan scholing, kennis en innovatie in de regio. De regio Noord-Holland Noord loopt achter als het gaat om het aandeel in creatieve en innovatieve banen, zoals ook uit de onderstaande figuur (4) blijkt. Mede hierdoor is de aantrekkingskracht op jongeren beperkt.

Door de toenemende vergrijzing, gebrek aan opvolgers en de trek van jongeren richting de steden ontstaat ook een gebrek aan arbeidskrachten. Vooral in de ontwikkelende glastuinbouwgebieden en SeedValley is hier een enorme behoefte aan. Alleen al tot 2010 is er naar verwachting een behoefte aan 5000 geschoolde (van MBO tot universitair) arbeidskrachten in de regio.

De ontwikkelingen in het mainportgebied steunen op eerste instantie op zes pijlers:

1. Ruimte;
2. Werkgelegenheid;
3. Scholing en onderwijs;
4. Kennis en innovatie;
5. Logistiek;
6. Duurzaamheid.

Op dit moment zijn productie en sectoren nog vrij autonoom van elkaar ontwikkeld. De activiteiten richten zich voornamelijk op de primaire productie.

Wat willen we bereiken?

De unieke combinatie van sectoren in Noord-Holland Noord en het relatief grote aanbod aan ruimte maakt dat het gebied de komende jaren uit kan groeien tot een mainport van internationale betekenis.

De komende jaren is er naar verwachting 1000 ha extra glas nodig en de provincie wil zich er mede voor inzetten dat dit glas er komt .

De regio moet nog aantrekkelijker worden om er te werken. Een gemeenschappelijk beeld van een aantrekkelijk agribusiness complex draagt hieraan bij.

Het streven is om de agrarische cluster op gebieden van ruimte, kennis en innovatie te laten samenwerken en te ontwikkelen:

- Door het gebied als een geheel te bezien kan de claim op ruimte breed tussen de sectoren worden bekeken. Hierbij kunnen ook allerlei ander zaken direct integraal worden opgeschaald.
- De omgeving en de bedrijfsvoering van de bedrijven wordt door de jaren heen complexer. Met ook de toenemende concurrentie uit het buitenland kan door een gezamenlijke aanpak de concurrentiekracht worden vergroot. *Samenwerking* komt niet alleen op het gebied van kennis en innovatie maar ook op het gebied van agrologistiek. Agriport A7 werpt zich met haar centrale ligging en de ontwikkelingen op het bedrijventerrein op tot een agrologistiek centrum.
- *Samenwerking* kan voor veel uitdagingen een uitkomst kan zijn. Vanuit de bollenteelt is er behoefte om het hoofd te bieden aan de teruglopende markt van de droogverkoop. De markt is sterk aanbodgericht waarin prijzen en marges onder druk staan. Een omslag van productiegericht naar vraaggericht moet bijdragen aan het behoud van een unieke sector en het versterken van de concurrentiekracht.
- *Samenwerking* die leidt tot unieke en kwalitatief hoogwaardige producten die ook vragen om nieuwe marketing en logistieke concepten. Samenwerking tussen bedrijven,

ketenpartijen maar ook tussen sectoren om snel op toekomstige ontwikkelingen te kunnen inspelen.

- *Samenvoeging* van kapitaal, kennis en arbeid waardoor de regio een partij maakt die gezien wordt en die bijdraagt aan het imago van Noord-Holland Noord als mainport. Een mainport die creativiteit uitstraalt, waar innovaties vandaan komen waarmee zaken worden gedaan en die leergierige jongeren en arbeidskrachten aantrekt.
- De variëteit aan sectoren in Noord-Holland Noord biedt kansen op kennisversterking. Het zogenaamde leren van elkaar. De provincie Noord-Holland streeft er naar om samen met de ondernemers de kennisbenutting te centraliseren in een kennis- en innovatiecentrum met internationale uitstraling.

De nabijheid van het kennis- en innovatiecentrum maakt het voor bedrijven laagdrempelig om:

- ◆ gezamenlijke technologieën en kennis uit te wisselen;
- ◆ gezamenlijke knelpunten aan te pakken;
- ◆ samen te investeren in onderzoek en ontwikkeling trajecten;
- ◆ nieuwe thema's als aquacultuur, zilte landbouw en algenteelt op te pakken en van daaruit nieuwe kennis export producten te ontwikkelen. Kansen voor Nederland en met name vanuit de provincie Noord-Holland unieke kennis te exporteren;
- ◆ bij te dragen aan het internationale imago. Het heeft internationale aantrekkingskracht en versterkt de concurrentiepositie van de bedrijven uit de regio;
- ◆ samen te investeren in een centrale plek voor onderwijs en (bij)scholing in de regio. De sterke groei van nieuwe en kennisintensieve bedrijven in bijvoorbeeld Agriport A7 en Grootslag maar ook vanuit de zaadindustrie vraagt om geschoold en gespecialiseerd personeel op alle niveaus. Hierbij spelen ook de behoeftes van visserijgemeentes als Volendam en Enkhuizen en de belangstelling van het bedrijfsleven om te investeren of om te schakelen naar aquacultuur projecten.

- *Samen* met het Rijk willen de sectoren een duurzame, innoverende en efficiënte agrologistiek ontwikkelen.

De samenwerking in een mainport Noord-Holland Noord leidt tot korte ketens en een breed assortiment in het zogenaamde verssegment dat direct aan de detailhandel en retail kan leveren.

Hoe bereiken we dat?

De (door)groei van het gebied Noord-Holland Noord tot een van de toonaangevende gebieden van Europa vraagt om samenwerkingsverbanden.

Door een visie voor heel Noord-Holland Noord te ontwikkelen kunnen gezamenlijk thema's worden beschreven. Ondernemers en samenwerkingsverbanden als SeedValley gaan vol enthousiasme door in het organiseren van zaken zoals scholing en kennisvorming. Het ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord maakt een gebiedsvisie.

Op projectniveau wordt de rol van de provincie Noord-Holland bepaald. Deze rol kan zich richten op:

1. faciliteren van agriclusters;
2. prikkelen en motiveren van bedrijven en organisaties;
3. regisseren van de processen.

In overleg met Seed Valley, het ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland-Noord en innovatieve partijen uit het bedrijfsleven wordt een concept uitgewerkt voor een pilot voor een uniek kennis- en innovatiecentrum gedreven voor en door de ondernemers en met stimulansen vanuit de overheden.

Voordat er een fysiek kenniscentrum komt, start er eerst een pilot die samen met ondernemers wordt uitgevoerd.

Dit soort innovaties dragen bij aan het imago van het kenniscentrum. Het dient niet alleen als inspiratiebron voor ondernemers, ook gaat er een positieve uitstraling van uit, met aantrekkingskracht op jongeren.

Het kenniscentrum is ook de centrale plek van waaruit ondernemers, medewerkers en jongeren hun weg in opleidingen kunnen vinden binnen de regio.

In een later stadium moet dit leiden tot een fysiek regionaal kenniscentrum met een gezicht naar buiten voor het hele gebied. Hieraan zijn ontwikkelingen als 'kassenklas' maar ook gangbare onderwijsinstellingen in de regio gekoppeld. Op deze manier wordt tegemoet gekomen aan de behoefte van het bedrijfsleven naar de scholing van gespecialiseerd personeel.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Naast de provincie Noord-Holland zijn er meer partijen betrokken: het Rijk, de zaadindustrie verenigd in SeedValley, het Innovatienetwerk Agro, universiteiten, scholen, banken, onderzoekscentra, gemeenten, het ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, ondernemers, de Leadergroep Kop van Noord-Holland, LTO Noord, Glaskracht, Imares en de Nederlandse Visserijbond.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Er wordt gebruik gemaakt van bestaande financiële structuren als het ministerie van LNV en SenterNovem. Een belangrijke rol is weggelegd voor de ondernemers. Wat de rol en inspanning van de provincie zal zijn, wordt verder onderzocht.

In het provinciale programma klimaat is aandacht gevraagd voor de duurzaamheid van de primaire productie bedrijven. Dit wordt verder uitgewerkt.

2.5 Overige kenmerkende gebieden

Economisch belang

De provincie Noord-Holland kent naast de genoemde clusters nog talrijke unieke en kenmerkende productiegebieden met een economisch belang zoals de Beemster, de bollenregio's, de glastuinbouw rond Heemskerk en de Haarlemmermeer.

De landbouw in de Beemster is relatief goed ontwikkeld. Hier gaat het met name om veeteelt en akkerbouw en in mindere mate glastuinbouw en bollenteelt. De karakteristieke verkaveling, forten van de Stelling van Amsterdam, het dorp Middenbeemster, karakteristieke boerderijen en dijken zijn uniek. Het gebied is door UNESCO aangewezen als beschermd gebied.

De Bollenstreek tussen Haarlem en Leiden is van oudsher het centrum van de bloembollenteelt. De bloeiende bollenvelden trekken jaarlijks in het voorjaar honderdduizenden toeristen. Samen met de als greenport aangemerkte Duin- en Bollenstreek vormt de bollenteelt in het Kennemerland en Noordelijk Zandgebied het Hollandse Bloemendistrict.

Het gebied rond Heemskerk kent circa tachtig glastuinbouwbedrijven die veelal kleinschalig en verouderd zijn. Het draagt deels bij aan de dagvoorraad van de bloemenveiling in Aalsmeer.

Haarlemmermeer huisvest binnen de ringvaart al jarenlang akkerbouwers, veehouders en fruittelers. De polder is destijds ingericht met rechte kavels, die worden begrensd door rechte sloten. Inmiddels vestigen zich meer bollenkwekers en tuinbouwers, die gebruik maken van de ruimte in de polder.

Wat speelt er nu?

Of het nu gaat om de veenweidegebieden of een enkele polder, overal vinden agrarische activiteiten plaats waar een ondernemer met primaire productie of daaraan gerelateerde

agribusiness een goede boterham wil verdienen. Gebieden met elk eigen specifieke aandachtspunten. De provincie kan ondernemers helpen door de regie te voeren over integrale gebiedsgerichte processen. Ook buiten de specifieke regio's vinden de nodige agrarische activiteiten plaats. Ondernemers ontwikkelen zich divers waarbij ook leeftijd een rol speelt. Daar waar geen bedrijfsopvolging of geen bedrijfsprospectief meer is, worden bedrijven verkocht. In de trend van schaalvergroting nemen andere bedrijven deze over. Andere bedrijven zoeken het meer in samenwerking, innovaties of nevenactiviteiten. Zo heeft een groot aantal ondernemers uit de Haarlemmermeer polder zich verenigd in de MeerBoeren vereniging, om nieuwe economische dragers te worden ter versterking van hun rendement.

Daarnaast spelen ontwikkelingen als de Proeftuin Amsterdam (lokale gezonde voedselproductie voor de stad Amsterdam) gericht op een beter milieu en een gezondere levensstijl.

Wat willen we bereiken?

In alle typerende regio's willen we gezonde agrarische bedrijven behouden.

Hoe bereiken we dat?

Daar waar het gaat om ruimte in verband met huiskavels en ruilverkaveling speelt de Stichting ter verbetering van de agrarische structuur (Stivas) een belangrijke rol.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Naast Stivas spelen ook gemeenten een belangrijke rol in de herstructurering van gebieden. Ook is de invloed van water groot op gebieden en zal het Hoogheemraadschap een partner zijn in ontwikkelingen. Verder wordt er gebruikgemaakt van onder meer gebiedscommissies, LTO Noord, Hollands Agrarisch Jongeren Kontakt en het InnovatieNetwerkAgro.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Voor de ruilverkaveling heeft de provincie €500.000 uitgetrokken voor Stivas en daarnaast zijn er via ILG nog middelen beschikbaar voor ruilverkaveling. Lokale ontwikkelingen worden ondersteund door de ILG gebiedscommissies. Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van het Waddenfonds en middelen uit het fonds Sociaal Economische Vitalisering (SEV).

3. Innovatie en ondernemerschap

3.1 Hi-Tec landbouw en nieuwe landbouw

Economisch belang

De Noord-Hollandse landbouwsectoren zijn in het algemeen modern en technologisch hoog ontwikkeld. De technologische stand en het ondernemerschap worden gezien als de belangrijkste pijlers voor een duurzame ontwikkeling van de agrarische sector. Mede op basis hiervan hebben de sectoren een voorsprong in concurrentiekracht ten opzichte van het buitenland. Sectoren waarmee de Noord-Hollandse landbouw zich als grote speler in de export etaleert zijn bollen, glastuinbouw, pootaardappelen, kool- en zaadteelt, vee en zuivel. Het agrocluster in Noord-Holland kent een sterke im- en exportpositie doordat het zich ook kenmerkt door een netwerk van grootschalige en efficiënte toeleverende en verwerkende ondernemingen. Dit varieert van veevoerproducent tot zuivelverwerker en van plantenveredelaar tot kassenbouwer. Daarbij is ook het aanpassingsvermogen van de sector groot. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de relatief snelle toepassing van milieu- en diervriendelijker productiemethoden en uit de productinnovaties in onder andere de glastuinbouw en de zuivelsector. Snelle en innovatieve aanpassingen die gerealiseerd worden door een intensieve samenwerking en wisselwerking tussen de verschillende schakels in de productiekolom, de voorlichting en het onderzoek.

Het innovatieplatform heeft in 2004 het thema 'Flowers & Foods' geselecteerd, gericht op glastuinbouw als een van de sleutelgebieden waarop investeringen in innovatie en kennis worden gericht (de Vries et al., 2005). Een dynamisch domein op wereldformaat dat haar internationale en leidende positie verder moet ontwikkelen om een vitaal en duurzaam cluster te blijven met aanzien. Hiermee heeft de overheid het belang van het tuinbouwcluster voor de Nederlandse economie nadrukkelijk onderstreept.

Wat speelt er?

Meer hi-tec dringt verder door

Innovatie en modernisering in het bedrijf en productie zijn een continu proces in alle sectoren. In alle sectoren ontwikkelt schaalvergroting zich verder, wat parallel loopt met verdere investeringen in ICT, automatisering via GPS en andere hi-tec ontwikkelingen. Dit mede ingegeven door toenemende concurrentie uit het buitenland, stijgende brandstofprijzen, personeelstekort en een milieulat die steeds hoger komt te liggen. Dit houdt de agribusiness en met name de ondernemers inventief. Zo is er bijvoorbeeld

internationaal veel aandacht voor de tweede generatie biobrandstoffen. In Noord-Holland speelt het Energie Centrum Nederland hierbij een belangrijke rol maar ook de zaadindustrie doet veel onderzoek aan de selectie van goed uitgangsmateriaal. Naast de opbrengst is er ook aandacht voor geschiktheid van gewasresten.

De biotechnologie is van belang voor de ontwikkeling van nieuwe producten voor nieuwe markten (Langeveld et al., 2005). De Nederlandse zaadindustrie bevindt zich al decennia lang in de top van de gehele wereldwijde zaadindustrie. Dit is een unieke positie die mede tot stand is gekomen door ondernemingsgeest, landbouwkundige kennis en flinke investeringen in onderzoek en ontwikkeling.

De laatste jaren is de bollenteelt in Noord-Holland en in de rest van Nederland afgenomen. Op de langere termijn verwachten we dat er behoefte is aan uitbreiding. Door functieverandering in de traditionele gebieden is er behoefte aan meer uitbreidingsruimte buiten deze gebieden.

Bij innovaties en vernieuwingen gaat het om de ontwikkeling, verspreiding en toepassing van de kennis en technieken. Veel kennis en technieken ontwikkelen zich niet specifiek voor de agrarische sector, maar vinden daar wel hun weg.

Europese landbouwhervormingen: Verstevigen concurrentiepositie op een vrije wereldmarkt

Het gemeenschappelijke landbouwbeleid is samen met het Europese beleid voor met name voedselveiligheid, water, klimaat en milieu steeds meer bepalend geworden voor de concurrentiepositie. Anderzijds zien we ook dat bijvoorbeeld de stijgingen van de wereldmarktprijzen voor voedsel de sector in een ander perspectief stelt. Ons beleid is er om binnen dit krachtenveld de sector de mogelijkheden te geven om kansen te benutten, maar tegelijk dit niet ten koste te laten gaan van de cultuurhistorische en natuurlijke waarden van het landelijk gebied. Beloningen voor bijvoorbeeld groene en blauwe diensten moeten ook in de toekomst kunnen blijven concurreren met de agrarische productie. Dit zien wij als een van de belangrijkste opgaven die wij onder de aandacht willen brengen in Brussel.

De voortgaande hervormingen van het Europese landbouwbeleid naar een vrije markt hebben een grote impact op de akkerbouw en de veehouderij. Met name deze sectoren ontvangen nu nog forse bedrijfssteun uit Brussel. Voor melkveebedrijven is dit gemiddeld 40% van het bedrijfsinkomen.

De legitimatie van de steun staat ter discussie en wordt naar verwachting in de toekomst op een andere maatschappelijke grondslag toegekend (Raad voor Landelijk Gebied, 2007). De sector moet hierop anticiperen en haar bedrijfsstrategie erop inrichten. De landbouw in Noord-Holland heeft immers relatief hoge productiekosten door onder andere de hoge kosten van grond en arbeid. Ook aan de schaalvergroting zitten fysieke grenzen. Daarom heeft de sector op langere termijn een zwakkere concurrentiepositie ten opzichte van andere

landen. Daarnaast heeft de landbouw vanwege de intensiviteit van de productie, een relatief hoge milieudruk waardoor een grote opgave is om aan de Europese milieuregels te voldoen. De concurrentiepositie wordt versterkt door continu te innoveren op het gebied van producten, productiewijzen, productiemiddelen en marketing om zo betere producten en diensten te leveren. Hierdoor kunnen productiekosten en milieudruk worden verlaagd, kunnen de ondernemers inspelen op maatschappelijke wensen ten aanzien van landschap, landbouwproducten en productiewijzen zoals het dierenwelzijn. Samenwerking in de sector en met andere sectoren zal de concurrentiepositie alleen nog maar meer versterken. Veel innovaties zijn echter een combinatie van zowel concurrentieversterking als verduurzaming, zodat het mes van twee kanten snijdt en wordt ingespeeld op de economische noodzaak en maatschappelijke vraag.

In 2007 is de nieuwe zevenjarige periode voor het Europese Plattelandsprogramma (POP) begonnen. Het programma wordt uitgevoerd door provincies en rijk. Bij de 'verdeling' van de POP regelingen heeft het ministerie van Landbouw ervoor gekozen om alle regelingen gericht op versterking van de concurrentiepositie in de landbouw (zie bijlage 2) voor haar rekening te nemen. De overige regelingen (80%) worden via ILG (Investeringsbudget Landelijk Gebied) uitgevoerd. Provincies en rijk hebben afspraken gemaakt om in het kader van de vereenvoudiging van de regelgeving, van elkaars regelingen 'gebruik' te kunnen maken. Met de regeling jonge boeren heeft de provincie Noord-Holland inmiddels enkele jaren goede ervaring.

Jonge ondernemers

Door de schaalvergroting en efficiëntie verbetering zal het aantal landbouwbedrijven en werknemers in de sector verder dalen. Jonge startende ondernemers in de primaire landbouw zijn vaak ondernemers die het bedrijf van hun familie overnemen. Gelet op de hiervoor genoemde ontwikkeling, de maatschappelijke eisen en globalisering is het belangrijk dat na bedrijfsovername de bedrijfsontwikkeling niet vertraagt doordat middelen voor investeringen door de hoge overname kosten ontbreken.

Wat willen we bereiken

De provincie Noord-Holland wil meer risicodragende initiatieven gericht op innovatie, modernisering en samenwerking. Hiermee wordt bereikt dat de sectoren sterk genoeg blijven om de concurrentie aan te kunnen. Bovendien worden de sectoren voorbereid op nieuwe milieuregelgeving en geprikkeld om tegelijk slim in te spelen op maatschappelijke wensen.

Er moeten stimulansen komen voor initiatieven die de opgaven en kansen voor milieu (water, bodem, energie), dierenwelzijn, het creëren van toegevoegde waarde en kwaliteit van diensten en producten waarmaken. Aandachtspunten hierbij zijn:

- het verhogen van de doelmatigheid bij inzet en gebruik van middelen (gewasbeschermingsmiddelen, energie) en grondstoffen in met name de bollenteelt en de glastuinbouw;
- verbetering van de kwaliteit (samen met zuivelverwerkers, bijvoorbeeld via stimulering weidegang), houdbaarheid en de toegevoegde waarde van producten (zoals nichemarkten) en het tot waarde brengen van bij-, rest en afvalproducten (bijvoorbeeld het vergisten en composteren van mest en andere producten), in alle sectoren. Voor de permanente bollenteelt op zand zullen we de mogelijkheden onderzoeken voor het creëren van toegevoegde waarde via broeierij. De toegenomen welvaart, de behoefte aan gemakproducten en variatie van producten bieden kansen voor deze strategie (Berkhout en van Bruchem, 2007);
- het verbeteren van dierenwelzijn;
- het efficiënt verlagen van emissies van nutriënten, broeikasgassen en gewasbeschermingsmiddelen in met name de bollenteelt en de glastuinbouw;
- productvernieuwing binnen een vraaggestuurde markt;
- het verbeteren van de agrologistiek.

Jonge ondernemers

Wij willen verder dat jonge agrariërs in de periode van bedrijfsovername een vlotte doorstart kunnen maken.

Europees beleid

Wij willen dat het Europese beleid dat de sector raakt, rekening houdt met de Noord-Hollandse situatie en op nationaal en regionaal niveau zo wordt geïmplementeerd dat de sector een duurzame concurrentiepositie behoudt. De landbouw in de toekomst moet een veel belangrijker deel van haar inkomsten halen uit publieke diensten.

Hoe bereiken we dat?

Innovaties en toepassing van nieuwe technieken uit andere sectoren (zoals energie, water, lucht) en verdere ontwikkeling en toepassing van ICT, precisielandbouwmethoden en GPS willen we ondersteunen. Samenwerking vergroot de kans op het innovatiesucces. Samenwerkende bedrijven beogen vaker om radicaler, beter en sneller te innoveren. Anderzijds is voor de agrosector juist het gebrek aan vertrouwen in elkaar een belemmerende factor voor samenwerking (Innovatie-monitor 2006).

Agrologistiek

Innovaties gericht op de verhoging van duurzaamheid en efficiëntie van de agrologistiek om economisch krachtige en duurzame agroketens en –clusters te behouden en te versterken, worden ondersteund. Een voorbeeld hiervan zijn initiatieven van het eerder genoemde Agriport A7 en de ontwikkelingen van een mainport Noord-Holland Noord.

'Groene' grondstoffen

We stimuleren innovaties die bijdragen aan de inzet van meer duurzame, hernieuwbare grondstoffen afkomstig uit de landbouw; het bieden van meerwaarde aan reststromen en betere, efficiëntere en duurzamere bioraffinage.

Duurzame landbouw

Systeeminnovaties onder andere op het gebied van logistiek, automatisering en energievoorziening worden gestimuleerd. Voor de duurzame bollenteelt loopt een drietal omvangrijke pilotprojecten in het kader van het programma 'Verduurzaming van de bollenteelt in de binnenduinrand'. De effecten van de milieumaatregelen die de komende jaren duidelijk worden, zijn van belang voor onder andere de implementatie van de Kader Richtlijn Water (KRW). De uitvoering van de pilots wordt afgestemd met de ontwikkeling van de actuele milieuregelgeving, technieken en inzichten. Het beleid voor de verduurzaming van de permanente bollenteelt op zand gaat onverminderd door. Voor de monitoring van de milieukwaliteit in de bollenteelt is Noord-Holland lid van het Landelijk Milieuoverleg Bloembollen (LMB). Hiertoe is in 2007 een overeenkomst voor de periode 2007-2012 getekend met de betrokken partijen.

De provincie ondersteunt een initiatief om naast de ontwikkelingen op het gebied van de energieneutrale kas (semi-gesloten systemen) als provincie een pilot te starten met een geheel emissieloze kas. Het initiatief moet leiden tot een cluster van bedrijven (bijvoorbeeld in combinatie met aquacultuur) rondom dit nieuwe type kassen, die restproducten verwerken.

De land- en tuinbouw speelt een belangrijke rol in de duurzame energieproductie. Het onderwerp klimaat staat ook bij de provincie Noord-Holland onder de aandacht in een integraal programma klimaat.

Toegevoegde waarde

Vanwege de concurrentiepositie van de Nederlandse ondernemers, mede ingegeven door relatief hoge productiekosten in de landbouw, is het van groot belang dat gezocht wordt naar mogelijkheden om producten te maken die zich (kwalitatief) onderscheiden van producten die andere producenten bieden. De verhoging van de toegevoegde waarde leidt tot een betere prijs- en kwaliteitverhouding, onderscheidend vermogen en nieuwe product-markt combinaties. Juist voor de Nederlandse agrosector is dat belangrijk, aangezien het voor veel producten op de lange termijn de concurrentie op de (wereld)markt op kwantiteit weinig perspectief biedt. Investerings in de kwaliteit en toegevoegde waarde van de productie en producten zijn nodig, ook gelet op de noodzaak om meer duurzaam te produceren.

We ondersteunen initiatieven die bijdragen aan met name de transitie van de veehouderij door met nieuwe product-markt combinaties aansluiting te vinden met de versmarkt en door systeeminnovaties uitgaande van wensen van de markt consumenten.

Nieuwe gewassen en nichemarkten

De toekomstige landbouw wordt naar verwachting in de toekomst deels gestuurd door klimaatverandering en een vraaggestuurde markt in een multiculturele samenleving. In met name de vollegrondssectoren zal een warmer klimaat ruimte scheppen voor de teelt van gewassen die voorheen niet in Nederland geteeld konden worden. Daarnaast kunnen door klimaatveranderingen en verdere verzilting van gronden, nieuwe producten en markten ontstaan. Markten die bovendien leiden tot een nieuwe kennisbron, want met name buiten Europa is verzilting een groot probleem. Een probleem dat kansen biedt vanuit de genetica en teeltkennis. Combinatieteelten met vis en schepdieren leiden mogelijk ook tot een groeiende interesse in algen. Algen kunnen ook een rol hebben in de tweede generatie energiegewassen. Daarnaast is er een toenemende belangstelling om planten te telen voor de farmaceutische en cosmetische industrie. In het kader van promotie en acquisitie kunnen verdragen tussen China en Nederland op het gebied van andere planttoepassing benut worden. Het in de verdragen met China genoemde speerpunt TCM (traditionele Chinese medicijnen), naast glastuinbouw, kan als startpunt worden gebruikt voor investeerders om daarmee onder andere kleinere tuinbouwgebieden alternatieven te bieden voor nichemarkten, die leiden tot samenwerking met de farmaceutische, chemische en cosmetische industrie. De provincie Noord-Holland ondersteunt initiatieven om hiermee een leidende positie te verwerven.

Intensieve veehouderij

Het beleid over de intensieve veehouderij wordt geactualiseerd. Het ministerie van LNV heeft aangekondigd om extra geld te reserveren om de wet- en regelgeving voor dierenwelzijn beter te kunnen handhaven. Het ministerie heeft verder geld beschikbaar gesteld voor onderzoek naar diervriendelijke stallen. De provincie Noord-Holland volgt deze onderzoeken en stimuleert dat nieuwe technieken en inzichten snel in de praktijk kunnen worden toegepast. De provincie Noord-Holland wil bevorderen dat alle nieuw te bouwen stallen diervriendelijk zijn.

Kennis- en innovatiecentrum

Op het gebied van scholing, training, begeleiding, samenwerking en meer op de uitvoering gerichte activiteiten gericht op onder meer voornoemde thema's voor innovatie- en ondernemersschap, stimuleert de provincie Noord-Holland vraaggericht. Dit in nauw overleg met de sector en onderzoeks- en opleidingscentra, bestaande loketten en regionale netwerken.

De provincie Noord-Holland heeft de ambitie om een 'plek' zichtbaar te maken waar agrobreed (van bollen tot aquacultuur) innovaties zichtbaar plaatsvinden, zowel binnen agrosector als tussen agrosector en niet agrosectoren. De wens is om onderscheidend te zijn richting andere provincies en landelijke initiatieven.

Innovatieloket

Syntens is sinds 2005 voor onze provincie en daarbuiten het innovatieloket voor de glastuinbouw. De provincie wil zo kennisdoorstroom vergroten en ondernemers stimuleren om te innoveren. Syntens is de trekker van Agrinova een kennis- en innovatiemarkt.

De provincie Noord-Holland wil het uitdragen van kennis en nieuwe ontwikkelingen en samenwerking blijven bevorderen door de jaarlijkse de kennis- en innovatiemarkt Agrinova in onze provincie te blijven ondersteunen. De innovatiemarkt bestaat in bijna 10 jaar en is een inmiddels gevestigde ontmoetingsplaats voor innovatieve bedrijven en ondernemers voor de agrosector in de regio.

Programma's en regelingen

Innovatieprogramma's, regelingen van LNV (bijlage 2) en netwerkorganisaties zoals het platform Agrologistiek en het Innovatienetwerk platteland dragen bij aan kennisdoorstroming en de stimulans voor ondernemers om te innoveren. Deze trajecten blijven we volgen en actief benutten. Waar nodig worden in samenspraak met de sector succesvolle regelingen, vernieuwende concepten zoals de Buurderij, het Ruraal Park en instrumenten, ondersteund en uitgedragen via onder meer de ILG gebiedscommissies. De regelingen, zoals de op investeringen gerichte Subsidieregeling Jonge Agrariërs, zijn hier onderdeel van. Met het oog op het voorkomen van versnippering en een efficiënte uitvoering wordt in eerste instantie op bestaande instrumenten en (landelijke) structuren, programma's en projecten aangehaakt, toegespitst op de Noord-Hollandse kansen.

Eind 2007 is het Ontwikkelingsplan voor Leader 2008-2013 goedgekeurd door LNV. Dit programma omvat het gebied Kop van Noord-Holland en Texel. Het biedt ruimte voor ondersteuning van 'bottom up-initiatieven' en samenwerking. Speerpunt in het programma is innovatie, energie en duurzame ontwikkeling.

Jonge ondernemers

De subsidieregeling voor jonge agrariërs is in de periode 2005-2007 ondersteund door de provincie. De melkveehouderij is de grootste groep die hiervan gebruik maakt. De komende periode willen we deze doelgroep blijven ondersteunen.

Samen met partijen als HAJK wordt onderzocht hoe initiatieven kunnen worden ondersteund en ontwikkeld voor bedrijfsopvolgers bij het ontwikkelen van het bedrijf zoals maken van een bedrijfsplan, training en cursussen. Het project Nieuwe Wegen van de NAJK is een goed voorbeeld van een landelijk project waarbij 80 jonge Noord-Hollandse ondernemers in hun bedrijfsstrategie zijn ondersteund.

Europa

Via de bestaande netwerken, zoals het succesvolle PURPLE dat zich inzet voor de erkenning van de problematiek van de landelijke gebieden in Europa onder stedelijke druk, zal de

provincie haar betrokkenheid bij de Europese dossiers die de landbouw en het platteland betreffen, voortzetten en waar nodig versterken.

Welke partijen zijn betrokken

Wij zullen gebruik maken van bestaande structuren en organisaties als de Gebiedscommissies ILG, Leader-groep Kop van Noord-Holland en Texel, Nationaal Plattelandsnetwerk, Landelijk Milieuoverleg Bloembollen, Agro-Syntens, Ministerie van LNV, IPO (Inter Provinciaal Overleg), Huis van de Nederlandse Provincies, LTO-Noord, Hollands Agrarisch Jongeren Kontakt, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, individuele bedrijven en clusters, Europese Commissies, andere samenwerkende provincies en EU regio's zoals PURPLE en CPMR.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Wij willen de concurrentiepositie van de Noord-Hollandse landbouw versterken, door een inzet van een bijdrage (p.m.) via bestaande LNV-regelingen uit het POP gericht op concurrentieversterking (bijlage 2). De Regeling Jonge Agrariërs heeft hierbij de hoogste prioriteit. In 2008 heeft het ministerie van LNV circa €104 miljoen beschikbaar. Wij willen stimuleren dat ook de ondernemers in onze provincie gebruik maken van deze regelingen en dat er geen goede projecten buiten afvallen in verband met het bereiken van het landelijke subsidieplafond.

Daarnaast is er voor LEADER een budget voor de periode 2008-2013 van €500.000 per jaar. Hiervan is de helft EU budget en de andere helft cofinanciering. De provincie en naar verwachting gemeenten dragen ieder structureel €100.000 per jaar bij in de cofinanciering. De overige cofinanciering komt van andere overheden of provinciale regelingen.

Er is eenmalig €50.000 cofinanciering beschikbaar binnen de POP-regeling voor projecten gericht op het creëren van toegevoegde waarde aan landbouwproducten.

Voor de voortzetting van het huidige beleid voor duurzame bollenteelt blijven de thans gereserveerde middelen uit de FINH gelden beschikbaar voor deze Collegeperiode. Dit betreft Hollands Bloementuin en het programma verduurzaming binnenduinrand. Initiatieven gericht op innovatie kunnen ook voor de agrosector via het innovatieprogramma Kansenkanon worden ondersteund, dat wordt uitgevoerd door Syntens. Vanuit het programma klimaat dat wordt ontwikkeld door de provincie is aandacht voor duurzame energie in relatie tot de primaire productie in met name de glastuinbouw. Voor het versterken van de agroclusters zijn er vanuit de economische agenda middelen beschikbaar uit het EFRO op het gebied van prioriteit 1 'Kennis, innovatie, en ondernemerschap'.

4. Agrarische bedrijven van de toekomst: Structuurbehoud en -versterking

Economisch belang

Voor een efficiënte bedrijfsvoering, energiebesparing en verkeersveiligheid is een goede landbouwstructuur een van de eerste voorwaarden voor een gezonde concurrentiepositie.

Het gaat om:

- kavelstructuur en huiskavel;
- bouwkavel;
- landbouwareaal.

Mede in het licht van de afbouw van subsidies door de Europese landbouwhervorming hebben bedrijven behoefte aan ruimte om nieuwe economische activiteiten te ontwikkelen. Een groot deel van de agrarische bedrijven ontwikkelt meer economische activiteiten in het kader van bijvoorbeeld verbreding en schaalvergroting. Het gaat hier bijvoorbeeld om eigen verwerking van agrarische producten en loonwerkactiviteiten.

Voor onder meer een gezonde vruchtwisseling, spreiding in teelt- en marktrisico's, vermindering van 'voedselmiles' (de afstand van een product van het land tot de consument), en voorziening van de verwerkende industrie, is het van belang dat het landbouwareaal in Noord-Holland van een gewenste op de toekomstingerichte omvang is. Met name voor de sectoren waarin Noord-Holland een sterke positie heeft (glastuinbouw, bollen, pootaardappel, kool) is dit van belang. Zo heeft Noord-Holland met circa 11.000 ha bollenteelt ongeveer de helft van het bollenareaal binnen de grenzen.

Wat speelt er nu?

Structuurverbetering is een continu proces. Bedrijven beëindigen, waarbij de vrijkomende grond veelal wordt toegevoegd aan bestaande bedrijven en nieuwe functies. Bedrijven groeien. Er ontstaan nieuwe doorsnijdingen van agrarische gebieden door infrastructuur. Het landbouwareaal neemt af door functieveranderingen. Door intensivering en schaalvergroting veranderen de eisen aan de verkaveling en het bouwperceel. De sector wil ruimte hebben om de toegevoegde waarde op het bedrijf te creëren door de bewerking en verwerking van producten in eigen hand te nemen. Deze behoefte wordt in de toekomst groter: zowel voor zeer grote bedrijven, zoals in de bollenteelt en melkveehouderij, als ook voor bedrijven die bijvoorbeeld niet-agrarische activiteiten willen ontwikkelen of effectiever het agrarische natuurbeheer willen uitvoeren. Zo hechten melkveehouders en zuivelverwerkers belang aan weidegang, wat ook een maatschappelijke waarde heeft en

bijdraagt aan het dierenwelzijn. Een grote huiskavel is een van de factoren die weidegang in

Tabel 1: Bedrijfsverkeveling naar groepen van landbouwgebieden

	gemiddeld aantal kavels per bedrijf				gemiddelde kavelgrootte in ha gemeten maat			
	1993	1997	1999	2004	1993	1997	1999	2004
Westelijk Holland	1,9	2,1	2,7	3,3	4,7	4,9	3,9	3,8
Waterland/Droogmakerijen	2,9	3,7	4,5	8,3	7,2	6,6	5,4	3,4
Hollands/Utrechts weidegebied	2,8	3,0	4,2	6,4	6,2	6,6	4,7	3,6
Nederland	3,4	3,5	4,1	5,7	5,0	5,3	4,8	4,1

stand kan houden.

Bron: CBS Landbouwtelling.

Wat willen we bereiken?

1. Wij willen de landbouw ruimte bieden om zich zodanig te kunnen ontwikkelen dat op duurzame wijze de concurrentiekracht wordt behouden en versterkt.
2. Voor de verbeteringen van de kavelstructuur en vergroting van huiskavels wordt uitgegaan van afspraken met het rijk in het kader van het ILG. Vrijwillige kavelruil zien wij hierbij als belangrijk instrument. De hoogste prioriteit heeft de melkveehouderijsector met het oog op de landbouwhervormingen en de rol van deze sector voor het landschapbeheer en het dierenwelzijn.
3. Wij streven ernaar dat bedrijven in principe kunnen uitbreiden op het bouwblok. Uiteraard afgewogen tegen landschappelijke en andere effecten op de omgeving. Ruimte om te ondernemen staat hierbij voorop vanuit het agrarisch perspectief.
4. Wij willen dat de afweging van de agrarische belangen zoals nu via de Landbouw Effectrapportage (LER) blijft plaatsvinden. Dit betekent dat bij ingrepen met een grote impact op de landbouwstructuur, de sociaal-economische gevolgen duidelijk in beeld worden gebracht, teneinde de agrarische belangen goed af te kunnen wegen.

Hoe bereiken we dat?

- De provincie Noord-Holland gaat onderzoeken of de huidige regelgeving volstaat om in te spelen op de behoeften aan vergroting en nieuwe activiteiten op het bouwperceel.
- Het huidige beleid voor de uitbreiding van de bollenteelt wordt geactualiseerd op grond van onder meer de nieuwe Europese regelgeving zoals de Kader richtlijn water. De behoefte van de bollensector om in de toekomst uit te breiden wordt in samenspraak met de KAVB en andere belanghebbenden in kaart gebracht.

- Provinciedekkend worden initiatieven voor verbetering van de kavelstructuur ondersteund via het ILG. Stivas (Stichting voor agrarische structuurverbetering) Noord-Holland is een voorbeeld van een organisatie die pro-actief agrariërs ondersteunt bij onder meer vrijwillige kavelruil en onderzoek doet de verbetering naar de agrarische structuur.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Betrokken zijn het ministerie van Landbouw, Dienst Landelijk Gebied, STIVAS, LTO-Noord, Koninklijke Algemene Vereniging Bloembollen en Vereniging Nederlandse Gemeenten, ILG gebiedscommissies.

Welke middelen zetten we in?

Gelden voor kavelstructuurverbetering en kavelinrichting zijn onderdeel van het ILG. Voor een periode van drie jaar ondersteunen we Stivas jaarlijks met €500.000 in de ontwikkeling als zelfstandige organisatie.

5. Life Style (inclusief biologische landbouw)

Welk belang is er?

Steeds meer treedt de bewustwording op om in een wereld met een gezond leefmilieu met duurzame producten te willen leven. Een manier van leven en zichtbare gevolgen daarvan (Life Style) waarin hip, internationaal en bewust worden gecombineerd in ons voedingspatroon. Er wordt daarom meer aandacht besteed door de overheid aan natuur- en milieu, dierenwelzijn en innoverende duurzame productievormen.

Markt- en consumentenonderzoek geven aan dat circa 40% van de consumenten gevoelig is voor de waarden van streekproducten, zoals smaak, bijzondere kwaliteit, de regionale herkomst en duurzaamheid. Om deze potentiële markt daadwerkelijk te bereiken zijn nieuwe afzetconcepten, opschaling van afzet en professionalisering nodig. Wanneer dit gerealiseerd wordt kan de omzet in de komende 5 jaar verdubbelen naar 180 tot 200 miljoen. De verwachting is, dat een verviervoudiging tot 2015 haalbaar is naar 360 tot 380 miljoen (Bruin en Oostindie, 2005).

Vaak worden gezondheid en smaak gekoppeld aan biologisch. Daarbij komt het feit dat de biologische ondernemer in haar agrarische bedrijfsvoering het milieu minder belast en de biologische bedrijfsvoering meer aandacht heeft voor het landschap, de biodiversiteit en het dierenwelzijn. Het wordt hierdoor ook gezien als de kraamkamer voor duurzame landbouw. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit streeft naar 10% biologische landbouw in 2010 van het totale landbouwareaal. Voor de consumptie van biologische voedingsmiddelen is een groei naar 15% in 2011 het streven.

De meeste uitbreiding in Nederland op het biologische areaal in 2006 vond plaats in Noord-Holland. Daar steeg het biologische areaal met bijna 240 ha in één jaar naar 4562 ha.

De import en export zijn van wezenlijke betekenis voor de Nederlandse biologische sector. Vooral in de bedrijfstakken groenten, fruit, zuivel, rundvlees, pluimveevlees en eieren is er een levendige internationale handel. Veel biologische bedrijfstakken exporteren meer dan de helft van de Nederlandse productie.

Wat speelt er nu?

De provincie wil haar landbouwbeleid gericht op een duurzame landbouw verder ontwikkelen. Duurzaam in de zin van gericht op de leefomgeving, milieu, economie en mensen (de drie P's: Planet, Profit, People). Een beleid dat ook inspeelt op de tendensen die

er in de samenleving spelen. Thema's als slow food, dierenwelzijn, natuur- en milieu, gezond en bewegen, biologisch en streekproducten sluiten daarop aan.

Slow Food

Slow Food zet zich in voor lekker, puur en eerlijk eten. Een voedselproductie waarin rekening wordt gehouden met het welzijn van het milieu, de planten, de dieren en onze eigen gezondheid. De Slow Food beweging vindt dat de voedselproducenten daarvoor een redelijke prijs betaald moeten krijgen. De beweging zet zich af tegen de snelheid en productiviteit gerichte wereld van Fast Life en Fast Food, en doet een oproep om te genieten zonder haast, maar met aandacht voor smaak, milieu en gemeenschap.

In een presidium werken Slow Food-leden samen met boeren, vissers en ambachtelijke producenten aan het behoud van de authentieke streekproducten van de zogenaamde Ark van de Smaak. Lokale producenten worden gestimuleerd om samen te werken, en krijgen ondersteuning voor bijvoorbeeld marketing, communicatie en technische aspecten.

Voor de komende vier jaar richt de provincie zich specifiek op de biologische landbouw, streekproducten en nieuwe nichemarkten. De groeikansen liggen vooral binnen de voedingsgerelateerde sectoren van de (melk)veehouderij, fruitteelt, vollegrondsgroente teelt, akkerbouw en glastuinbouw.

Biologische landbouw

- In de biologische landbouw worden geen chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest gebruikt.
- De biologische landbouw draagt bij aan een rijkere agrobiodiversiteit en meer landschappelijke variatie.
- In de biologische veehouderij worden harde eisen gesteld aan stalruimte, buitenuitloop, diervoeding en diergezondheid.
- In de biologische landbouw maken agrariërs geen gebruik van genetisch gemanipuleerde organismen of daarvan afgeleide producten.

Streekproducten

Het produceren van streekproducten wordt gezien als één van de kansen van plattelandontwikkeling. Het is een vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Streekeigen productie komt niet alleen ten goede aan de producenten, maar heeft ook een uitstraling naar de streek als geheel. Onder andere op het gebied van de ontwikkeling van kleinschalige recreatie en toerisme, regionale bedrijvigheid en werkgelegenheid en behoud van karakteristieke agrarische cultuurlandschappen.

Nichemarkten

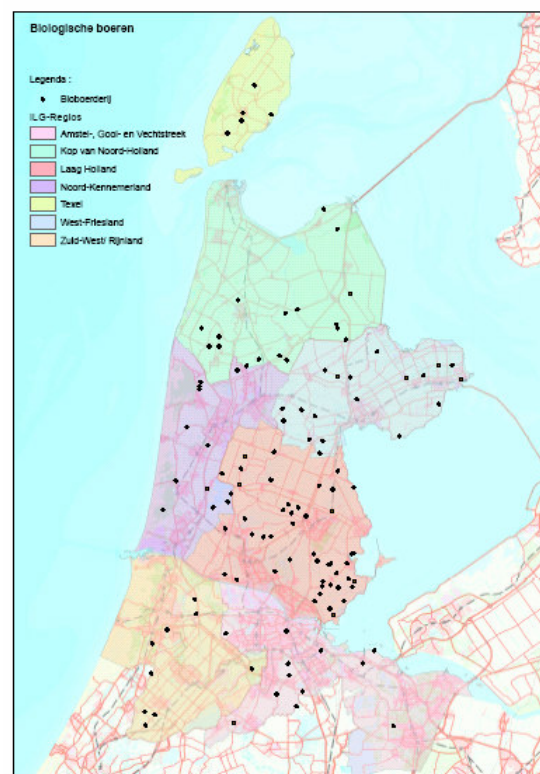
Er zijn ondernemers die zich specialiseren in een specifiek, afgebakend, bewerkbaar deel van een markt, dit is een zogenaamde nichemarkt. Er ontstaan ook nieuwe kansen voor nichemarkten door bijvoorbeeld de multiculturele samenleving, wijnbouw, zilte landbouw, energielandbouw, farmaceutische en cosmetica industrie en 'functional foods', landbouwproducten waarbij door een extra toevoeging supplementen een toegevoegde waarde wordt gecreëerd (bijvoorbeeld extra vitamines, cholesterolverlagend). Ondernemers die opereren in de nichemarkten bevinden zich al gauw in de professionaliseringslag en kampen vaak met vraagstukken rondom ketenorganisatie, logistiek en financiering (KNAW, 2007).

Een voorbeeld hiervan is de relatief kleine biologische sierteelt sector die slechts moeizaam haar positie weet te vinden in de markt. Het is echter niet alleen de biologische sector die worstelt met de problemen van nichemarkten. Alle bedrijven die zich richten op specifieke product-marktcombinaties en met name de starters hebben hiermee te maken.

De fruitteelt in Noord-Holland is relatief kleinschalig maar de laatste jaren stabiel (circa 1000 ha). Structurele samenwerkingsverbanden als 'Fruïtgroep Noord-Holland' versterken de concurrentiepositie. Deels schakelen fruïttelers om van de teelt van appels naar andere fruïtgewassen. Daarnaast is er een landelijke tendens om ook fruït en dan met name zacht fruït te telen in kassen.

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Holland heeft de afgelopen jaren flink geïnvesteerd in de biologische en duurzame landbouw. Deze investeringen hebben zich goed uitbetaald, zo blijkt uit bijvoorbeeld de Bio-Monitor (2006) van Biologica, de ketenorganisatie voor biologische landbouw en voeding.

Figuur 5: Locaties biologische bedrijven in de Provincie Noord-Holland

Van alle land- en tuinbouwgrond is in de provincie 3,4% biologisch (2007). Dit betekent een koploperspositie in provincieland en die positie wil de provincie behouden. Ook de biologische sector in Noord-Holland is positief te spreken over het beleid van de afgelopen jaren. Door het beleid van afgelopen jaren te continueren en uit te breiden wordt de ingeslagen weg voortgezet.

1. Wij streven naar meer biologische en duurzame landbouw in Noord-Holland. Het biologisch reaal is eind 2011 verdubbeld naar 7% (inclusief omschakelende ondernemers).
2. Wij willen de groei van de regionale productie en afzet van streekproducten stimuleren.
3. Wij willen de groei van nichemarkten stimuleren.
4. Wij willen versterking en professionalisering van de biologische en duurzame keten.
5. Wij willen een softe alliantie tussen biologische en duurzame landbouw.
6. Wij willen inzicht in de mogelijkheden van beleid en regelgeving rondom dierenwelzijn voor de provincie Noord-Holland.

Hoe bereiken we dat?

Ad 1, 2,3: De provincie stimuleert de vraag en afzet van biologische en streekproducten en stimuleert de groei van nichemarkten. Daarbij ligt de nadruk op:

1. het verbeteren van het imago en geven van voorlichting aan consumenten;
2. promotie van de afzet van producten;
3. het stimuleren van innovaties in de sectoren;
4. samenwerking tussen alle schakels in de keten en overheden;
5. kennisuitwisseling tussen biologisch en gangbaar in relatie tot duurzaam ondernemen;
6. uitvoering geven aan de aanbevelingen uit de Quick Scan Omschakeling naar Biologische Landbouw in Noord-Holland;
7. verdiepend onderzoek naar aanleiding van aanbevelingen in de Quick Scan 'Omschakeling naar Biologische Landbouw in Noord-Holland' (Sukkel W. en Waal B. van der, 2007).

Specifiek voor de biologische sector is er aandacht voor het oplossen van knelpunten die bij omschakeling naar biologische landbouw aan de orde zijn. Daarnaast is de continuïteit van het gevoerde beleid van belang voor de ontwikkelingen van de biologische sector. Daarbij vragen de verschillende doelgroepen (tabel 2) elk hun eigen benadering.

Groei van de biologische landbouw moet gelijk opgaan met de groei van de afzetmarkt voor biologische producten. Het beleid richt zich in eerste instantie op de biologische markten met de meeste groeipotentie. De grootste tekorten in het aanbod komen voor bij de productgroepen zuivel (inclusief schapen en geiten), varkensvlees, industriegroenten, verse

markt groenten en glasgroenten. Vooral de biologische schapenhouderij lijkt goed in te passen in Noord-Holland.

Groeiperspectieven voor de biologische sierteelt sector zijn minder. Hier zijn de voordelen voor de consument minder tastbaar aangezien deze zich voornamelijk beperken tot milieuaspecten. Mocht echter voor de bollen de vraag groeien waardoor ook meer productiecapaciteit nodig is, dan kan de sector daar snel op inspelen door grond te huren van biologische akkerbouwers en veehouders.

Naast de stimulans van vraag en aanbod is het bevorderen van de afzet en de primaire productie net zo belangrijk. Dit vereist enerzijds een keten gerichte aanpak en anderzijds de blijvende interesse van de consument.

In het Voorjaarsbericht 2008 nemen Provinciale Staten besluit over het beschikbaar stellen van financiële middelen voor het stimuleren van de bevordering omschakeling van agrariërs naar biologische teelt (motie 13-12).

Tabel 2: Doelgroepen en acties

Doelgroep	Stimulering door	Mogelijkheden
Agrariër	Voorlichting en imagoverbetering	Communicatieplan Subsidie
	Innovatie en afzetbevordering	
	Bevordering omschakeling	Voorlichtingsbijeenkomsten Subsidie
Keten	Imagoverbetering	Communicatieplan Opdracht en/of via promotiecampagne Subsidie
	Samenwerking	
	Innovatie en afzetbevordering	
Consument	Voorlichting en imagoverbetering	Promotiecampagne
(semi) Overheden	Samenwerking en bundeling van krachten	Aansluiting vanuit de promotiecampagne op landelijke en regionale initiatieven Overleg tussen overheden over landelijke en regionale initiatieven
	Uitvoering oplossing knelpunten omschakeling	Gezamenlijke aanpak knelpunten bij omschakeling
	Opdracht voor onderzoek	Gezamenlijke uitvoering onderzoek

Ad 4: Met agrarische sectoren en maatschappelijke organisaties streven we naar versterking en professionalisering van de biologische en duurzame keten. De biologische sector speelt daarbij een belangrijke rol in het vergroten van de duurzame productie. Uitwisseling in kennis en innovatie tussen gangbare teelt en de biologische teeltwijze is daarbij van groot belang.

Ad 5: De provincie ondersteunt de landelijke Taskforce marktontwikkeling biologische landbouw van het ministerie van LNV in onderzoek naar certificering voor de duurzame landbouw. Biologisch en duurzaam kunnen elkaar versterken en slim samenwerken (softe alliantie). Daarbij wordt gedacht aan synergie met betrekking tot de inhoud en concept, maar ook met betrekking tot de benadering van de consument. Ook kan de aanbodkrapte die nu bij biologisch dreigt te ontstaan, wellicht sneller beter opgevangen worden als er een 'reservoir' is aan duurzame productie.

Ad 6: De provincie verkent de mogelijkheden van beleid en regelgeving rondom dierenwelzijn. Deze verkenning moet inzicht geven over de mogelijkheden waarop er in Noord-Holland kan worden gehandeld - binnen de kaders van de Europese en nationale wet- en regelgeving.

Tabel 3: Onderzoek naar opschaling biologisch areaal in Noord-Holland (Sukkel en van der Waal, 2007)

Belangrijkste aanbevelingen voor stimulering van omschakeling

- Stem de activiteiten en plannen op verschillende bestuurlijke niveaus goed op elkaar af.
- Stimuleer de groei van biologische landbouw niet alleen door afzetbevordering maar besteed ook blijvend aandacht aan bevordering van omschakeling.
- Verbeter de communicatie tussen de gangbare en de biologische sector, zowel bij ondernemers en hun erfgevers als bij de ketenpartijen en instituties.
- Stimuleer omschakeling alleen als er sprake is van goede vooruitzichten voor afzet van het biologische product.
- Zet omschakelsubsidies en gunstige investeringregelingen alleen in als deze gekoppeld zijn aan afzet zekerheid.
- Bereid omschakelaars optimaal voor door omschakelcursussen, -plannen en -begeleiding.

Aanbevelingen voor nadere verkenning van instrumenten en stimulansen (relevant voor de provincie Noord-Holland)

- Verken de potentie van het organiseren en benutten van een grotere buffercapaciteit in de productie.
- Inventariseer de mogelijkheden voor specialisatie en de bevordering van 'deelbouw' in de biologische landbouw.

- Verken hoe de negatieve gevolgen van vergrijzing in de (biologische) landbouw beperkt kunnen worden en hoe er gebruik gemaakt kan worden van de kansen voor de groei van de biologische landbouw.
- Breng belemmeringen in de regelgeving in kaart, zowel op landelijk, provinciaal als gemeentelijk niveau en bekijk waar aanpassingen mogelijk of zinvol zijn.
- Verken de mogelijkheden van nieuwe biologische productietakken zoals aquacultuur en ondersteun initiatieven op dit gebied.

Welke andere partijen zijn betrokken?

De provincie Noord-Holland heeft contacten met het Ministerie van LNV, de Taskforce Marktontwikkeling Biologische Landbouw, LTO-Noord, Biologica, gemeente Amsterdam, gemeente Zaanstad, nationale landschappen Laag Holland en Groene Hart en voert interprovinciaal overleg teneinde de doelstellingen voor biologische en duurzame landbouw te verwezenlijken.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Jaarlijks trekt de provincie Noord-Holland €750.000 uit om biologische en duurzame landbouw te stimuleren.

Vanuit het ministerie van LNV zijn er ook verschillende regelingen ter stimulering van de biologische landbouw gericht op kennis, voorlichting, innovatie en omschakeling en samenwerking. Voor het jaar 2008 heeft LNV landelijk naar verwachting een budget beschikbaar van circa €2,5 miljoen.

Vooralsnog zijn er onvoldoende financiële middelen beschikbaar om de omschakeling van agrariërs naar biologische teelt te bevorderen (motie 13-12). In de Voorjaarsnota 2008 wordt voorgesteld provinciale staten hiervoor €290.000 beschikbaar te stellen.

6. Ondernemerschap op het platteland

Welk belang is er?

Multifunctionele landbouw draagt bij aan de versterking van de plattelandseconomie, de sociaal economische samenhang en biedt nieuwe economische perspectieven voor individuele agrarische bedrijven. Daarnaast speelt zij in op relevante en actuele maatschappelijke thema's zoals zorg, onderwijs, natuur en vrije tijd. Dit vraagt om nieuwe vormen van ondernemerschap en stelt hoge eisen aan de ondernemer en zijn gezin. Volgens de CBS-Landbouwtelling hielden 31.280 Nederlandse landbouwbedrijven (37%) zich in 2003 bezig met één of meerdere verbredingsactiviteiten (LNV, 2005). In de melkveehouderij is dit zelfs 46%. Hieruit blijkt dat verbredingsactiviteiten voornamelijk gekoppeld zijn aan grondgebonden bedrijven (LNV, 2005). De meest voorkomende activiteit richt zich op agrarisch natuurbeheer (zie tabel 4).

Tabel 4: Verbredings- en verdiepingsactiviteiten van agrarische bedrijven in 2003

Verbrede activiteit	Aantal verbrede bedrijven per activiteit	% van het totale aantal verbreders
Agrarisch natuurbeheer	21.550	69
Recreatie	2.540	8
Zorg	370	1
Energieproductie (vnl windmolens)	490	2
Verwerking van producten	1.100	4
Huisverkoop van producten	5.380	17

Bron: CBS-landbouwtelling, bewerking LEI (LNV,2005)

Agrarische bedrijven zijn altijd in beweging en reageren op de markt, regels en beleid en op techniek. Die beweging is niet uniek. Boerenbedrijven veranderen al eeuwen. Deze innovatiekracht heeft de Nederlandse agrarische sector altijd een belangrijke voorsprong gegeven ten opzicht van het buitenland. Volgens Europees onderzoek (van der Ploeg et al, 2002) bestaat het veranderingsproces in de Nederlandse agro food sector momenteel uit drie hoofdcategorieën:

1. Verdieping betekent een uitbouw van de gangbare agrarische productie op het boerenbedrijf, bijvoorbeeld richting biologisch, streekproducten, nichemarkten of plantenveredeling.
2. Verbreiding is de uitbouw van nieuwe economische bedrijfsactiviteiten die niet gericht zijn op de primaire productie. Zoals zorg, agro-toerisme, energieproductie en groene en blauwe diensten.

3. Herfundering is tweeledig en bestaat uit: 1. 'zuinig boeren'(de productiekosten zo laag mogelijk houden) en 2. pluri-activiteit, dat wil zeggen inkomsten buiten het bedrijf verdienen.

Wat speelt er nu?

De motieven waarop agrariërs zich ontwikkelen zijn te onderscheiden in een viertal trajecten:

1. Ondernemers die doorontwikkelen en waarbij schaalvergroting en ketenactiviteiten of verdieping de belangrijkste strategie vormen. De oppervlakte van dit soort bedrijven stijgt naar verwachting tussen nu en 2015 stevig, zoals uit eerder onderzoek van het LEI en de provincie Noord-Holland is gebleken.
2. Schaalvergroeters die verbreding oppakken vanuit een goed bedrijfs perspectief. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld natuur- en landschapsbeheer.
3. Ondernemers die verbreding en verdieping introduceren als nieuwe richting op het bedrijf (herfundering) of ter overbrugging van een periode met minder inkomsten.
4. Bedrijven die stoppen door onder andere gebrek aan opvolging en daarmee ruimte creëren voor bedrijven die willen schaalvergroten.

In de stedelijke omgeving staan de bedrijfs perspectieven van agrarische ondernemers onder druk, mede door de hoge grondprijs. Dit geldt ook voor gebieden waar intensivering van de landbouw ongewenst is door milieubeperkingen. Anderzijds biedt verbrede landbouw ook kansen voor ondernemers in gebieden waar verbreding nog beperkt van de grond komt. Aanbod kan hier ook vraag creëren, de eerste initiatieven zijn daar wel het meest risicovol voor de ondernemer. Hetzelfde geldt voor gebieden waar de werkgelegenheid gering is, of juist erg eenzijdig (agrarisch) gericht is. Hier levert verbreding een bijdrage aan het werkgelegenheidsaanbod. Verder is in veel delen van het landelijk gebied behoefte aan verdere spreiding van de recreatieve druk en vergroting van het recreatief aanbod om meer het 'agrarisch achterland' te benutten.

Verbreding staat vaak nog in de kinderschoenen. Ondernemers nemen de beslissing voor verbreding vanuit een solide bedrijfsvoering. In Noord-Holland is mede door steun van de provincie een veelheid aan initiatieven ontstaan.

Er zijn vele mogelijkheden zoals blijkt uit de huidige ontwikkelingen. Deze zijn momenteel herkenbaar in zorglandbouw (Stichting Landzijde), recreatie (bijvoorbeeld Neerlandsgoed, SVR, Vekabo en kinderopvang (de Verenigde Agrarische Kinderopvang). Activiteiten zoals boerderijeducatie en dagrecreatie maken op dat vlak momenteel ontwikkelingen door.

Vanuit landelijk oogpunt worden initiatieven gesteund vanuit de Taskforce Multifunctionele Landbouw.

In de recente publicatie 'Verbreding onder de Loep' (Schoorlemmer et al., 2006) in opdracht van het ministerie van LNV zijn groeiverwachtingen ingeschat voor de multifunctionele landbouw op landelijke schaal (tabel 5).

Tabel 5: Omzet huidige markt en potentiële markt voor zorglandbouw, agrotourisme, productverwerking en huisverkoop.

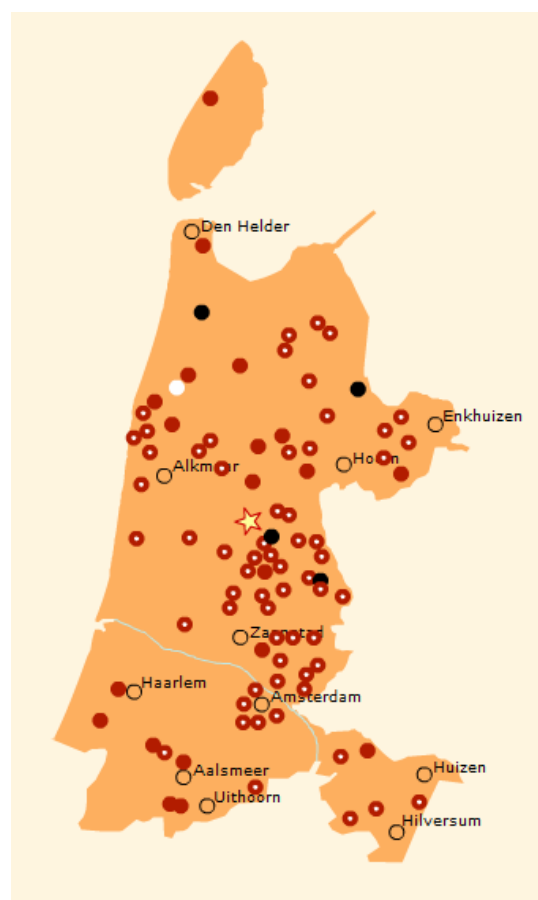
Tak	Huidige markt in mln Euro	Potentiële markt (over 5 jaar)
Dagrecreatie	230	300
Verblijfsrecreatie	273	546
Verwerking & verkoop	90	180-200
Zorg	24	280

Bron: (Schoorlemmer et al., 2006)

Vanuit de ontwikkelingen in de markt (maatschappelijke trends en toetreding van grote marktspelers van buiten de landbouw) is er een significante groeipotentie ook in Noord-Holland.

Figuur 6: Zorgboerderijen in Noord-Holland (Bron: landelijke site landbouw en zorg)

- Zorgboerderij in de oriëntatiefase
- Vergevorderde plannen voor een zorgboerderij
- Bestaande zorgboerderij
- Bestaande zorgboerderij met eigen site op www.zorgboeren.nl
- Zorgboerderij met eigen site op www.zorgboeren.nl die het Kwaliteitskeurmerk heeft ontvangen

Wat willen we bereiken?

Verbreiding als vorm van multifunctionele landbouw biedt agrariërs een ondernemerskans en draagt zodoende bij aan het sociaal, cultureel en landschappelijk vitaal houden van het platteland. Het draagt bij aan de verbreding van de economische basis van het agrarisch bedrijf.

- Wij willen agrariërs de ruimte geven als verbrede plattelandsondernemer.
- Wij willen professionalisering door samenwerking in de keten van verbreding.
- Wij willen ondernemersgerichte natuurmaatregelen die bijdragen aan de biodiversiteit en die goed inpasbaar zijn in de agrarische bedrijfsvoering.
- In 2011 streeft de provincie naar een bovengemiddeld groeicijfer voor verbreding dan het landelijk gemiddelde.

Ruimte voor plattelandsondernemerschap als motor voor een veelzijdig platteland.

Hoe bereiken we dat?

Via het ILG (POP) ondersteunen we projecten gericht op investeringen in niet-agrarische activiteiten. Het gaat daarbij ook om stimulering van samenwerking, nieuwe informatietechnologie en ketenontwikkeling, promotie- en marketingactiviteiten.

Ruimtelijk relevante regelgeving is beschreven in het VAB- beleidskader en de nieuwe ruimte voor ruimte beleidsregel. Sinds enige jaren kent de provincie een toetsingskader Vrijgekomen Agrarische Bebouwing (VAB).

De VAB-regeling biedt geen ruimte voor nieuwbouw in relatie tot niet-agrarische verbredingsactiviteiten. De provincie inventariseert in deze collegeperiode de eventuele noodzaak, wensen en mogelijkheden om het bestaande beleid aan te willen passen.

De provincie participeert in uitvoeringstrajecten van de landelijke Taskforce multifunctionele landbouw op de volgende deeltrajecten:

- Afstemming omtrent regionale ondersteuning (vanuit POP en ILG) van initiatieven in Noord-Holland die als ontwikkelpilots landelijk ondersteund gaan worden vanuit de Taskforce Multifunctionele Landbouw.
- Verkenning van co-financiering van regionale ondernemerschapsoriëntatie bijeenkomsten gericht op succesvolle formules in de multifunctionele landbouw (mogelijk in samenwerking met Wageningen Universiteit en Syntens).
- Periodieke kennisuitwisseling in het kader van het kennisnetwerk Multifunctionele landbouw door de provinciale beleidsmedewerkers (mogelijk in het kader van IPO) en de ILG-gebiedscoördinatoren.
- Verkenningen omtrent de realisatie van een regionaal kenniscentrum Veelzijdig Platteland als onderdeel van een landelijk netwerk van kenniscentra.

- Samenwerking in onderzoek naar oplossingen op het gebied van wet- en regelgeving in relatie tot horeca- en MKB-ondernemers.
- Samenwerking in een proefproject Vechtvallei op het vlak van mogelijkheden op het vlak van ruimtelijke ordening en multifunctionele landbouw in het kader van de nieuwe wet op de Ruimtelijke Ordening en het nieuwe provinciale VAB-beleid.

Via ILG worden tenders uitgezet op het gebied van duurzame landbouw en natuurbeheer via drie pilots agrobiodiversiteit.

Welke andere partijen zijn betrokken?

De provincie Noord-Holland heeft onder andere contacten met het ministerie van LNV en het ministerie van VROM, Taskforce Multifunctionele Landbouw, LTO-Noord, voert interprovinciaal overleg, is betrokken met de gemeente Amsterdam in relatie tot 'Proeftuin Amsterdam', ILG gebiedscoördinatoren, Agrarische Natuurverenigingen en nationale landschappen Laag Holland en Groene Hart.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Projecten en initiatieven voor verbrede landbouw met betrekking tot niet-agrarische activiteiten op het landbouwbedrijf kunnen worden gesubsidieerd via ILG. Hiervoor is geen bedrag gelabeld voor specifiek verbrede landbouw. Projecten en initiatieven kunnen voor het onderdeel Sociaal Economische Vitalisering ingediend worden, waarvoor per jaar ruim €2 miljoen beschikbaar wordt gesteld vanuit ILG.

Via het ILG is er ook budget beschikbaar voor drie pilots agrobiodiversiteit in het kader van duurzaamheid.

Verder kunnen projecten en processen worden ondersteund via programma's zoals LEADER en Waddenfonds.

Vooralsnog is er geen opdrachtengeld beschikbaar voor verbrede landbouw. In de Voorjaarsnota 2008 staat het voorstel dat provinciale staten hiervoor €200.000 per jaar beschikbaar stelt.

7. Visserij en aquacultuur

Economisch belang

Algemeen

De Nederlandse visserijsector heeft een belangrijke internationale draaischijffunctie. De totale exportwaarde bedroeg in 2005 €2,2 miljard. Dit is 15% meer dan in 2000. De sector is hierbij voor een groot gedeelte afhankelijk van de invoer van visproducten. De totale invoerwaarde bedroeg in 2005 €1,3 miljard. Dit is iets hoger dan in 2000. Ook de opbrengstwaarde (aanvoer) is nagenoeg stabiel gebleven. Deze bedroeg in 2005 €0,5 miljard. Gesteld mag worden dat de sector sterk is in de bewerking en verwerking van visserijproducten. De sector is namelijk in staat geweest een hogere exportwaarde te realiseren bij een nagenoeg gelijkblijvende aan- en invoerwaarde. De handelsbalans laat in 2005 dan ook een aanzienlijk overschot zien van €869 miljoen (LNV, 2007).

De Noord-Hollandse vissersvloot kan worden onderverdeeld in de drie categorieën:

- Zeevisserij (kotters en vriestrawlers).
- Kustvisserij (schelpdier- en overige visserij in Waddenzee).
- Binnenvisserij (met name visserij in het IJsselmeer).

De Noord-Hollandse vloot telt 115 kotters en 35 trawlers. Hieronder vallen ook buitenlandse vissers die vanuit Nederlandse havens op onder andere de Noordzeevissen. De werkgelegenheid in de Noord-Hollandse visserij bedraagt circa 2000 arbeidsplaatsen. De indirecte werkgelegenheid (inclusief handels- en verwerkingsindustrie) bedraagt meer dan 1000 arbeidsplaatsen. Vooral voor de Noordkop is de visserij van betekenis voor de directe werkgelegenheid. Voor de IJmond zit de betekenis vooral in de bijdrage aan de internationale handels- en distributiefunctie van de regio. In de Kop van Noord-Holland is de werkgelegenheid in de visverwerking en -handel veel beperkter.

Het totaal aan de visserij en aquacultuursector (inclusief aanverwante sectoren) gelieerde werkgelegenheid wordt geschat op ongeveer 14.000 mensjaren. In de aanvoer (de visserij) is de werkgelegenheid tussen 2000 en 2005 met bijna 25% afgenomen tot 2.800 mensjaren. In verhouding maakt de werkgelegenheid in de aanvoer nog maar 20% uit van de totale werkgelegenheid in de sector. Dit heeft grote gevolgen voor zowel de betrokken opvarenden als voor de daarvan economisch afhankelijke visserijgemeenschappen. Het is daarom ook goed dat er acties worden ondernomen voor het behoud van werkgelegenheid en levendige of bedrijvige havens.

De totale visserijcluster (aanvoer, handel en verwerking) is samen goed voor ongeveer 0,2% van het nationaal inkomen en werkgelegenheid. Het overgrote deel van de omzet (circa 1,5 miljard) wordt gerealiseerd via diepvriesvis. De omzet van de verse vis bedraagt een fractie hiervan, namelijk €100 miljoen. Voor de lokale visserijgemeenschappen is de economische betekenis aanzienlijk groter. Het werkgelegenheidsaandeel kan hier oplopen tot wel 50%, door de directe en indirecte werkgelegenheid in de keten en de cultuurhistorische, toeristische en recreatieve waarde. Het vormt een onderscheidend onderdeel van het toeristisch aanbod. Een voorbeeld hiervan is de Zeeverse Vismarkt in Wieringen.

Europese regelgeving

De Nederlandse zee- en kustvisserij vindt plaats binnen de regelgeving zoals deze wordt vastgesteld door de Europese Visserijministers. Een belangrijke factor voor de productie is de jaarlijkse vaststelling van de TAC (Total Allowable Catch) en quota en de schommelingen in de hoogte ervan. Deze quota bepalen in grote mate de vangstmogelijkheden van de vissers. Voor de vriestrawlers is de visserij in de wateren van derde landen (al dan niet op basis van een EU visserijovereenkomst met die landen) van groot belang geworden. Daarnaast hebben naar verwachting het besluit Natura 2000 (Vogel en habitat richtlijngebieden), nieuwe natuurgebieden binnen de zones die exclusief voor de Nederlandse vissers zijn bestemd (Exclusieve Economische Zone) en de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) effecten op de visserij. Voor de Waddenzee is bovendien een herstelopgave vastgesteld. De exacte de verplichtingen voor de visserijsector zijn nog niet in kaart gebracht. Momenteel werkt Rijkswaterstaat aan de zogenaamde integrale beheerplannen waarin een en ander nader wordt uitgewerkt. Vanaf 2008 wordt de Europese Kaderrichtlijn Marien verwacht die verdere beperkingen in vangsttechnieken en tijdstippen gaat opleveren.

IJsselmeervisserij

De IJsselmeervloot telt circa 60 schepen en is voor de helft Noord-Hollands. Voor de IJsselmeervisserij is in 2004 en 2005 een forse sanering ingezet die heeft geleid tot een vermindering van de vangstcapaciteit van 40 tot 50 procent. De belangrijkste vissoorten zijn aal, baars, snoekbaars en spiering. De omzet van de IJsselmeervisserij bedraagt circa 5 miljoen euro.

Aquacultuur

De aquacultuur staat nog steeds in de kinderschoenen met een beperkte productie, zowel in volume als in waarde. Geschat wordt dat 13.000 ton wordt geproduceerd met een waarde van 9 miljoen euro.

Visafslagen

Noord-Holland heeft twee grote visafslagen naast de afslag in Urk (30% van de totale omzet van de Nederlandse visafslagen), IJmuiden (12%) en Den Helder (12%). Tussen een aantal afslagen zijn in de afgelopen jaren samenwerkingsverbanden opgezet. Deze leiden mogelijk tot een volledige fusie van de visafslagen.

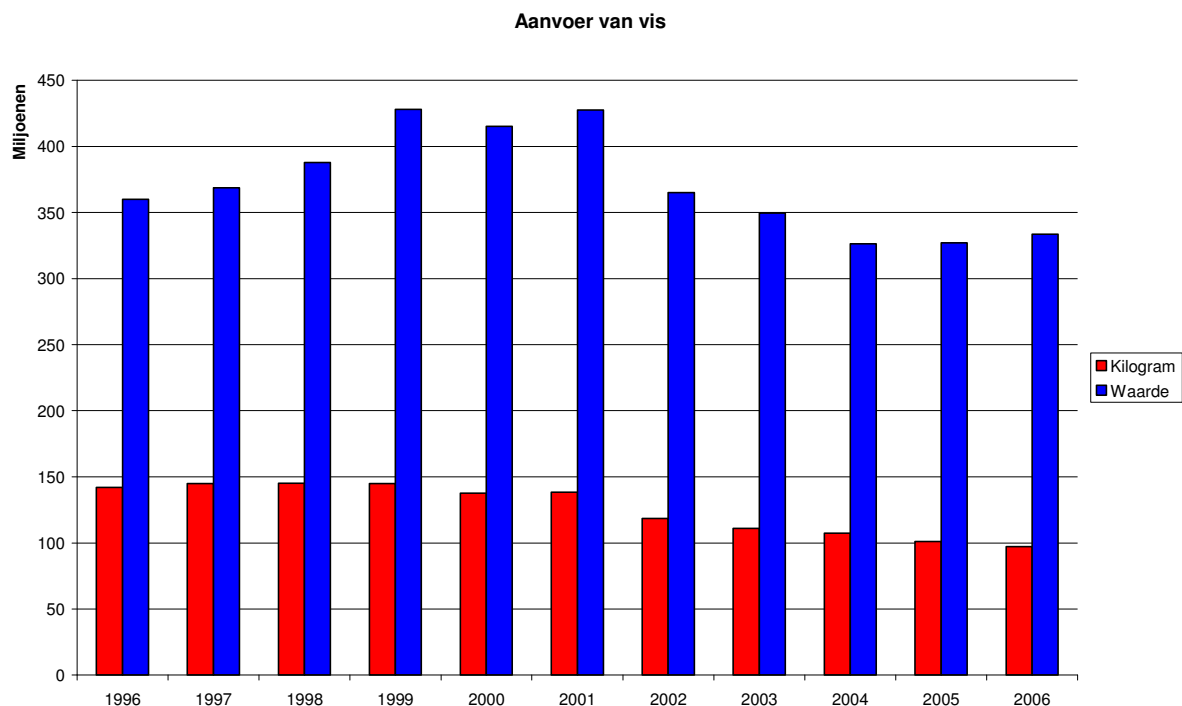
Marktperspectieven

De marktperspectieven voor vis zijn bijzonder goed. De vraag naar vis blijft stijgen. Ook de binnenlandse consumptie is in vijf jaar met meer dan 26% toegenomen, maar behoort nog tot de laagste in Europa. Vis heeft een zeer goed imago. Vis is 'in' (Life Style): het is gezond, lekker en een natuurproduct. Met name in het verssegment worden grote marktkansen gezien. Van belang hierbij is de mate waarin het grootwinkelbedrijf in staat is verse vis in het assortiment op te nemen. Het op orde krijgen van de verslogistiek is hierbij van cruciaal belang. Dit zal bovendien de functie van internationale draaischijf verder ondersteunen.

Wat speelt er nu?

Algemeen

De aandacht voor de gevolgen van de visserij op de natuur, met name het uitblijven van het herstel van de visbestanden, maken samen met de stijgende energieprijzen een omslag in de sector noodzakelijk. Dit geldt voor alle drie visserijcategorieën. Als gevolg van met name de kortingen op vangstquota en zeedagen wordt de aanvoer ingeperkt. Dit leidt ertoe dat de vangsten te klein worden om de vissersvloot rendabel in bedrijf te houden. Zo draaien vrijwel alle kotters sinds 2003 verlies. Het ontbreken van financiering is een belangrijk knelpunt voor de totstandkoming van en investering in nieuwe energiebesparende en duurzame technologie en ook bij bedrijfsopvolging. Tevens leidt dit tot een verdere afname van de aanvoer voor visafslagen. Voor de keten en visserijgemeenschappen betekent dit vermindering van de werkgelegenheid en activiteiten in de haven, de wal, de verwerking en afzet. Naar verwachting neemt de betekenis en werkgelegenheid van de visserijsector af en verschuift de werkgelegenheid van primaire visserij naar andere visserijactiviteiten.

Figuur 8: Aanvoer vis op visafslagen in Nederland

IJsselmeervisserij

De Nederlandse beroepsbinnenvisserij kenmerkt zich door een smalle economische basis, met gemiddelde jaaropbrengsten van voltijdsvissers rond de €40.000. De zwakke economische positie is gerelateerd aan een zwakke organisatiestructuur, onvoldoende opleidingsniveau en gebrek aan professionalisering. Bovendien lopen de aalvangst sterk terug als gevolg van teruglopende aalbestanden en barrières bij de in- en doortrek van aal.

Aquacultuur

Aquacultuur is divers, het gaat om kweken van met name vis, schaal- en schelpdieren. Daarnaast betreft het de productie van algen en wieren, van wormen, van zoute of zilte gewassen. De aquacultuur staat aan het begin van haar ontwikkeling. Er is belangstelling van zowel de visserijsector als vanuit omschakelende agrarische ondernemers voor aquacultuur. Zowel qua schaal als techniek ligt hier nog een grote uitdaging gelet op de discussie rond bijvoorbeeld de mosselzaadinvang, het gebruik van glasaal maar ook op het gebied van assortiment en rentabiliteit van de bestaande technieken. Hierin zijn nog veel kennisleemten, zoals blijkt uit het visteelt project Solea. Binnen de schelpdiersector worden de laatste jaren in Noord-Holland tal van nieuwe initiatieven ontwikkeld, die betrekking hebben op een meer duurzame kweek van schelpdieren door bijvoorbeeld: de duurzame mosselzaadwinning door middel van invanginstallaties, de mosselkweek in zee, de mosselzaadkweek bij offshore windturbines en het gebruiken van de ingangen van

koelwaterinstallaties als kweekgebied voor schelpdieren. De meeste van deze initiatieven bevinden zich nog in een ontwikkelingsstadium. Inmiddels is al meer dan €10 miljoen geïnvesteerd in praktijkonderzoek. Hier is het ontbreken van risicodragend startkapitaal een belangrijk knelpunt voor onderzoek en de totstandkoming van nieuwe technologie. Een ander punt van aandacht is de mogelijkheid van combinatieteelten waarbij vis gecombineerd wordt met algenteelt, glastuinbouw of zilte gewassen.

In vergelijking met de traditionele viskweeksystemen in het buitenland, zoals open kooien op zee en doorstroomsystemen op land, zijn de in Nederland gangbare recirculatiesystemen kapitaal- en kennisintensief. De productiekosten zijn hoger en de hele bedrijfsvoering als zodanig is erg gevoelig voor prijsschommelingen van zowel grondstoffen als van het afzetproduct. Ook de aanloopkosten zijn in het algemeen erg hoog. Het ontbreken van risicodragend startkapitaal is zoals gezegd een belangrijk knelpunt voor de verdere ontwikkeling van de sector. Dierenwelzijn is ook hier een aspect, omdat dit bijdraagt aan de kwaliteit en het imago van het product.

Europees Visserijfonds

Voor de periode 2007-2013 is er een nieuw Europees Visserijfonds. Het ministerie van LNV heeft samen met provincies een nieuw operationeel programma opgesteld waarin de doelen en maatregelen voor Nederland zijn geformuleerd. De doelen zijn:

- ❖ verduurzaming van de sector via:
 - aanpassing van de vloot
 - energiebesparing
 - arbeidsomstandigheden
 - ketenversterking, kennis
 - innovatie
 - vangstmethoden mede in relatie tot dierenwelzijn
- ❖ diversificatie:
 - aquacultuur
 - recreatie
 - omscholing
- ❖ sociaal economische vitalisering van de visserijgemeenschappen. Voor de periode 2007-2013 is in dit fonds een bedrag van €48 miljoen beschikbaar, inclusief de nationale financiering 125 miljoen, verdeeld over deze doelen.

De provincies zijn verantwoordelijk voor de voor de doelstellingen voor de vitalisering van de visserijgemeenschappen. Hiervoor is naar verwachting voor Noord-Holland beschikbaar €800.000 tot 2013 uit het fonds, inclusief de vereiste nationale cofinanciering is dat €1,6 miljoen.

Wat willen we bereiken

Algemeen

De visserijsector wordt aangezet zich duurzaam te ontwikkelen door op een efficiënte wijze waarde toe te voegen aan visproducten en grondstoffen. Hiermee worden op een slagvaardige manier markten bediend en nieuwe afzetmarkten gezocht, inspeland op bijvoorbeeld maatschappelijke kwaliteitstrends en tradities van visconsumptie in Nederland en andere landen.

Visafslagen

De provincie Noord-Holland wil een vitale positie van de visafslagen behouden in een krimpende aanvoermarkt. Hierdoor blijft de concurrentiepositie van de visafslagen sterk en blijven de Noord-Hollandse afslagen een aantrekkelijke partner voor de vissers en ketenpartijen. Samenwerking en andere vorming van efficiëntieverbetering in de visserijketen zijn in deze onontbeerlijk voor een vitale visserijketen.

Aquacultuur

De provincie Noord-Holland wil een duurzame ontwikkeling en opschaling van de aquacultuur. Aquacultuur is een aanvullend perspectief voor de vissector en de agrarische sector in brede zin. De provincie streeft naar een duurzame en een zo diervriendelijke mogelijke aquacultuur. Er wordt hierbij gebruik van bestaande structuren zoals het Innovatieplatform Aquacultuur van LNV. Daarnaast vervult de Provincie in samenwerking met gemeentes, het Innovatienetwerk en het ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland-Noord een regierol, bij het tot stand komen van samenwerkingsverbanden gericht op de realisatie van aquacultuurprojecten in Noord-Holland Noord. Er wordt aansluiting gezocht bij het proces rond het kennis- en innovatiecentrum. Een krachtig samenwerkingsverband dat leidt tot een gezamenlijke marketing gekoppeld aan het beeld van typische visserijgemeenschappen (bijv. Volendam en Enkhuizen) aan het IJsselmeer.

Visserijgemeenschappen

De provincie Noord-Holland richt zich op de ontwikkeling van nieuwe economische en sociale activiteiten rond de visserijgemeenschappen, die de sociale en economische effecten van de ingrepen in de visserijsector op de visserijgemeenschappen compenseren. Kansen worden benut in relatie tot de huidige cultureel-historische en sociaal-economische betekenis van de visserijsector, door deze te koppelen aan bijvoorbeeld educatie en toeristisch-recreatieve arrangementen.

Hoe bereiken we dat?

Algemeen

Initiatieven worden ondersteund die bijdragen aan het benutten van marktpotenties zoals lokale vermarkting en het creëren van toegevoegde waarde aan het visproduct. Hier ligt het primaat bij de lokale afzet en export. Daartoe behoren certificering op kwaliteit, streekproduct en de bijbehorende marketing. Initiatieven gericht op een duurzame en vitale visserijsector worden gesteund. Dit met de doelstelling om de weg van vloot naar consument korter te maken, bijvoorbeeld door de vis, schaal- en schelpdieren verser te laten consumeren en de sector economisch minder gevoelig te maken voor ontwikkelingen in het buitenland. Zo mogelijk kan dit leiden tot een hogere toegevoegde waarde en rendement.

Visafslagen

De provincie wil de concurrentiepositie van de visafslagen versterken door schaalvergroting via verdere samenwerking tussen de visafslagen aan te moedigen. Een belangrijke stap is nu in voorbereiding waarbij visafslagen van Noord- en Zuid-Holland en Zeeland hun veilsystemen aan elkaar koppelen. De betrokken visafslagen verhandelen 60% van de aanvoer van tong. De samenwerking moet leiden tot grote logistieke, administratieve en marktvoordelen op die uiteindelijk ook leidt tot minder kosten voor de vissers, aanvoerders, verwerking en handelaren.

IJsselmeervisserij

Door samenwerking tussen de IJsselmeerprovincies wordt de duurzaamheid van de visserij versterkt. Bundeling van krachten leidt tot een gezamenlijke aanpak en afstemming van maatregelen.

Aquacultuur

Deze collegeperiode worden minimaal twee aquacultuurprojecten ondersteund. Gelet op andere ontwikkelingen in de landbouw liggen er met name kansen in slimme combinaties op land en langs de kust (zilte gewassen, energie, glas, educatie en toerisme) en aquacultuur op de Noordzee voor de kweek van vis, schelpdieren en zeewieren op open zee bij windmolens en bij booreilanden.

Visserijgemeenschappen

Gemeenschappen krijgen de ruimte om bottom-up vernieuwende sociaal-economische activiteiten te ontwikkelen, en worden gevraagd om gezamenlijk een plan op te stellen voor het behoud van levendige en bedrijvige vissershavens.

Welke andere partijen zijn hierbij betrokken

Het beleid voor de visserijsector overstijgt het provinciaal niveau, zowel in financiële zin als in geografisch opzicht als op het terrein van beleid en regelgeving.

Bestaande structuren als het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en regionale economische stimuleringsprogramma Programma IJmond Veelzijdig, de uitvoeringsorganisatie van het Waddenfonds, Imares, Fish-ic, InnoFisk, task force Duurzame Visserij, het Innovatieplatform Visserij en Innovatieplatform aquacultuur worden benut.

De provincie blijft samen met de partijen actief participeren in het Bestuurlijk Platform Visserij (BPV) waarin de visserijgemeenten en provincies zich sterk maken voor de sector.

Via het Bestuurlijk Platform Visserij trachten wij invloed uit te oefenen via het Comité van toezicht voor het Europees visserijfonds. Via dit platform worden ook de betrokken partijen uit de sector betrokken.

Via het Huis van de Nederlandse Provincies, de EU-Noordzeecommissie Fisheries Group blijven wij ons via het BPV en rechtstreeks sterk maken naar het ministerie van LNV en Brussel voor de sector. Zo is in 2008 Enkhuizen de locatie voor de Europese conferentie over aquacultuur.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Europees Visserijfonds

Wij ondersteunen projecten in eerste instantie via het Operationeel Programma (OP) voor het Europees Visserijfonds 2007-2013 (EVF) en het Waddenfonds. Het OP voor het EVF bestaat uit stimuleringsmaatregelen voor de versterking van de concurrentiepositie van de visserij, de verduurzaming, diversificatie in de visserij en ondersteuning van de visserijgemeenschappen. Dit programma is december 2007 goedgekeurd door de Europese Commissie. Voor het programma is landelijk een bedrag beschikbaar van circa €125 miljoen voor de periode 2007-2013. Dit programma wordt uitgevoerd door het ministerie van LNV en provincies voor het onderdeel visserijgemeenschappen. Via het beschikbaar stellen van provinciale cofinanciering bevorderen wij dat goede initiatieven in Noord-Holland voor het EVF worden gehonoreerd indien cofinanciering uit andere bronnen is uitgesloten.

Voor de visserijgemeenschappen verwacht Noord-Holland een bijdrage uit het Europees visserijfonds van circa €800.000 voor de periode 2009-2013. Dit bedrag dient te worden verdubbeld met nationale overheidsbijdrage als cofinanciering. De provincie verwacht dat de gemeenschappen gezamenlijk het initiatief oppakken en een ontwikkelingsplan met daarin de visie en doelen opstellen. Op basis van dit plan bepaalt de provincie in welke mate er een bijdrage wordt geleverd in de cofinanciering. De cofinanciering komt ten laste van de reserve cofinanciering Europese projecten.

Waddenfonds

Het Waddenfonds richt zich eveneens op ecologische doelen en duurzame economische ontwikkeling van onder meer de visserij. Eenmaal per jaar wordt een tender opengesteld. Er is een bedrag beschikbaar voor het Waddengebied van totaal €800 miljoen voor een periode van 20 jaar.

Voor de realisatie van twee aquacultuurprojecten is een bedrag van €103.100 per jaar beschikbaar.

8. Imago en beeldvorming van de landbouw en visserijsector

Tijdens de bijeenkomst met ketenpartijen ter voorbereiding voor het opstellen van deze agenda, werd duidelijk dat het imago en de beeldvorming van de landbouw en visserijsector beter kan. Niet zozeer op het gebied van de landbouw- en visserijproducten, maar als sector om in opgeleid te worden en in te werken. Deelnemers op de bijeenkomst willen dat de sector een meer positieve uitstraling krijgt en meer 'sexy' wordt.

Daarnaast heeft Noord-Holland de ambitie een (inter-)nationaal boegbeeld te worden als landbouw- en visserijprovincie. Een positie die de provincie een belangrijke plek geeft op de agenda's in Den Haag en Brussel

Wie willen we bereiken

De strategie van de provincie Noord-Holland heeft in willekeurige volgorde de volgende doelen:

- Aantrekken werknemers.
- Bewustwording consumenten van agrarische activiteiten.
- Lobby EU.
- Scholieren interesseren voor opleidingen in de land- en tuinbouw en de visserij.
- Bevorderen innovaties.
- Interesseren investeerders. Goed investeringsklimaat.
- Opvolgerperspectief. Stimuleren jongeren.
- Sterke kenniseconomie.
- Ruimte om te ondernemen.
- Creëren sterke clusters.

Hoe bereiken we dat

In nauwe samenwerking met de sector, het ministerie van Landbouw en LTO Noord Glaskracht gaan we een communicatiecampagne realiseren.

Welke partijen zijn hierbij betrokken?

De provincie Noord-Holland neemt het voortouw in dit proces om samen met het bedrijfsleven, het ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en maatschappelijke organisaties uit de provincie, de communicatiedoelen te bereiken.

Welke middelen zetten we hier voor in?

Vooralsnog is er geen budget beschikbaar voor verbetering van imago en beeldvorming in de landbouw. In de Voorjaarsnota besluiten provinciale staten of zij hiervoor budget beschikbaar willen stellen

Literatuur & bronnen

Literatuur

- Berkhout, P. & C. van Bruchem (2007) Landbouw-economisch bericht 2007. LEI, Den Haag
- Bruin R. de. & Oostindie H. (2005) Openbare rapportage van het 'Koepelproject Kennisontwikkeling Streekgebonden Productie en Vermarkting' ACB/ACD 03.045
- Langeveld, H. , A. Koops, J. Ketelaars, L. Marcelis, J. Hassink, G. Blom, en P. van der Sanden, 2005. Nieuwe Landbouw, Inventarisatie van kansen. Nota 330, PRI, Wageningen
- LNV (2005) Perspectieven voor de agrarische sector in Nederland. Achtergrondrapport bij 'Kiezen voor landbouw'. LNV, Den Haag
- LNV (2007) Perspectief voor een duurzame visserij. 'Operationeel programma 2007-2013 van de lidstaat Nederland in het kader van het Europese Visserij Fonds'. LNV, Den Haag
- Ploeg J.D. van der, Oostindie H., Renting, H., Roep, D.(2002) Kleurrijk platteland, zicht op een nieuwe land- en tuinbouw
- Raad voor het Landelijk Gebied, 2007 Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid: Bedrijfstoelagen, publicatie RLG 07/1 deel 1 en deel 2 Advies over systeem van bedrijfstoelagen, Amersfoort
- Schoorlemmer H.B, Munneke F.J, Braker M.J.E(2006)Verbreding onder de loep, PPO
- Sukkel W. en Waal B. van der (2007) Quick Scan Omschakeling naar Biologische Landbouw anno 2007
- Twijnstra the Bridge (2006) Innovatie-monitor
- Vries, J.N. de, J. Water en H, Koehorst (2005) Tuinbouw 2020. Innovatie- en kennisagenda tuinbouwcluster Deel 1: basisrapport. Stuurgroep tuinbouwinnovatie
- WTO (2005), International trade statistics 2005, World Trade Organization, 2005.

Bron:

- [Feiten en Cijfers van de Nederlandse Agrosector 2006/2007](#) – LNV (2007)
- www.biologica.nl: Bio-Monitor 2006.
- www.biologischconvenant.nl Im- en export cijfers
- www.landbouwzorg.nl : Overzicht van zorgboerderijen in Noord-Holland.
- www.onderzoeksinformatie.nl – KNAW (2007).

Bijlage 1. Resultatentabel inclusief overzicht financiële middelen Landbouw- en Visserijagenda 2008-2011

Speerpunt	Resultaten	Totaal	2008	2009	2010	2011	Toelichting	Mogelijke inzet van andere middelen
Life Style	Eind 2011 is 7% van het landbouwareaal biologisch.	3.000.000	750.000	750.000	750.000	750.000	Voorlichting en promotie, stimulering van de afzet en ketenversterking, imago verbetering en educatie. Groei van de regionale afzet voor streek-producten. Groei van nichemarkten	Via ministerie van LNV is € 2,5 miljoen beschikbaar voor kennis, voorlichting, innovatie en omschakeling en samenwerking.
		290.000					Stimuleren omschakeling van Noord-Hollandse boeren.	In samenwerking met Task force marktontwikkeling biologische landbouw en Biologica.

Ondernemerschap op het platteland	Agrariërs meer ruimte voor plattelands-ondernemerschap.	800.000	200.000	200.000	200.000	200.000	Professionaliseren en opschaling verbrede landbouw: 1. Actualiseren wet- en regelgeving verbrede landbouw. 2. Stimuleren samenwerking, ketenversterking en kennisverspreiding in de verbrede landbouw en bevordering ondernemerschap. Betreft extra financiële middelen voor projecten die niet passen binnen ILG/POP.	Via Ondernemersprogramma / POP LNV Het EU fonds POP in kader van ILG 2007-2013 is een instrument voor provinciale land- en tuinbouw ambities voor de structuurverbetering en stimulering van innovatieve nevenactiviteiten, samenwerkingsverbanden, ketenversterking en opschaling hierbinnen (alleen bestemd voor projecten groter dan € 100.000).
	Praktijkinzicht in maatregelen voor bevordering agrobiodiversiteit.	1.660.000					Pilots voor kansrijke praktijkmaatregelen die bijdragen aan biodiversiteit in de landbouw.	Via ILG pilots agrobiodiversiteit in kader van duurzaam ondernemen. Via ILG waarin provincie en rijk beide 50% bijdragen.

Regionale fundamente	Greenport Aalsmeer	450.000	150.000	150.000	150.000	pm	<p>Provinciale regie voor de hoogwaardige glastuinbouw:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duurzame logistieke concepten. • Innovatie in de landbouw. • Duurzame bedrijventerreinen. • Nieuwe bedrijvigheid onder glas. • Herstructurering en het realiseren van wateropgaven en bereikbaarheid. 	EFRO als onderdeel versterking van de Greenports.
	Ontwikkeling Mainport NHN.	pm	pm	pm	pm	pm	<ul style="list-style-type: none"> • Bundeling algemene belangen het Grootslag, Agriport A7 en Alton in een GlasDriehoek. • Regisseren en stimuleren NHN productie- en ontwikkelingsgebied op wereldniveau voor de land- en tuinbouw. • Opschalen tot een landelijk agrologistiek centrum en positionering t.o.v. andere regio's. • Ontwikkeling innovatiehuis in NHN. • Ontwikkeling Seed Valley. 	

Innovatie en ondernemerschap	Versterking concurrentiepositie landbouw.	pm	pm	pm	pm	pm	<ul style="list-style-type: none"> •Hi-tec en nieuwe landbouw: Stimuleren innovatie, modernisering en samenwerking. •Ondersteuning jonge agrariërs. • Creëren toegevoegde waarde landbouw producten 	
	Verduurzaming bollenteelt.	FINH	FINH	FINH	FINH	FINH	Bestaande middelen FINH voor lopende projecten: Hollands Bloementuin en programma verduurzaming bollenteelt in de binnenduinrand totaal circa € 3,3 miljoen.	
Bedrijven van de toekomst: structuurbehoud en -versterking	Verbetering van de kavelstructuur en vergroting van de huiskavels.	ILG					Actualisering beleid voor het agrarisch bouwblok	Het EU fonds POP in kader van ILG is het instrument van de provincie voor de ondersteuning van structuur-verbetering. Naar schatting € 1 miljoen voor beschikbaar.
	Stivas als professionele organisatie voor kavelruil.	1.400.000	350.000	350.000	350.000	350.000	Provincie ondersteunt Stivas in de ontwikkeling als zelfstandige organisatie.	

Visserij en aquacultuur	Versterking van de economische positie van de visserijsector	Europees Visserij Fonds					<ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren van verduurzaming, innovatie en ondernemerschap. • Behoud van een vitale positie van de visafslag • Ontwikkeling van nieuwe economische en sociale activiteiten binnen de visserij-gemeenschappen 	Via Europees VisserijFonds is voor de Noord-Hollandse visserijgemeen-schappen naar verwachting een bedrag van € 800.000,- beschikbaar voor de periode 2009-2013 Via Waddenfonds is € 800 miljoen voor het waddengebied in de komende 20 jaar.
	Duurzame ontwikkeling en opschaling van de aquacultuur.	412.400	103.100	103.100	103.100	103.100	Ondersteuning twee aquacultuur projecten	
Imago en beeldvorming	Verbetering van het imago en beeldvorming van de landbouw en visserijsector	pm	pm	pm	pm	pm	Vorm geven en uitvoeren communicatieplan	Samen met andere overheden en sectoren
Nog dekking vragen in VJB 2008/begroting 2009/2010/2011			Middelen gedekt in programmabegroting				PS besluit moet nog genomen worden	

Bijlage 2: Overzicht van regelingen uit het 'ondernemersprogramma' van LNV.

Het ondernemersprogramma is gericht op de versterking van de concurrentiepositie van de landbouw. De regelingen voor 2008 zijn nu in ontwikkeling, onderstaand overzicht is indicatief.

- **Beroepsopleiding en voorlichting**

Voor duurzame ontwikkeling van de landbouwsector kunnen veehouders en biologische landbouwbedrijven subsidie aanvragen voor een bedrijfsconsult en voor het volgen van opleidingen, trainingen of voorlichtingsbijeenkomsten. Ook kan subsidie aangevraagd worden door ondernemingen die in een groep voorlichting krijgen over de randvoorwaarden van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

- **Bedrijfsadviesdiensten Gemeenschappelijk Landbouwbeleid**

Landbouwondernemingen kunnen subsidie aanvragen voor een individueel advies, waarin wordt aangegeven welke randvoorwaarden van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor het bedrijf van toepassing zijn en aan welke eisen en bepalingen het bedrijf voldoet.

- **Praktijknetwerken veehouderij**

Samenwerkingsverbanden van landbouwondernemingen in de veehouderijsector kunnen subsidie aanvragen voor het onderling uitwisselen van kennis en ervaring waarmee nieuwe, betere of hoogwaardigere producten worden verkregen of waarmee productiewijzen of productieprocessen worden verbeterd.

- **Demonstratieprojecten**

Ter bevordering van de concurrentiekracht van de landbouw kunnen landbouwondernemingen en samenwerkingsverbanden subsidie aanvragen voor het in de praktijk uittesten en demonstreren van de resultaten van vernieuwingen. Aanvragen kunnen ingediend worden voor biologische landbouw, energie en melk- en intensieve veehouderij.

- **Samenwerking bij innovatieprojecten**

Ter bevordering van de samenwerking kunnen samenwerkingsverbanden tussen landbouwondernemingen onderling of met agro-MKB-ondernemingen subsidie aanvragen voor de uitvoering van een innovatieproject. Voor onder meer de sectoren melkveehouderij, glastuinbouw, akkerbouw- en opengrondstuinbouw en biologische landbouw.

- **Bedrijfsmodernisering**
- **Investerings** op het terrein van energiebesparing in de glastuinbouw.
Marktintroductie energie-innovaties: Het doel van deze subsidie is het stimuleren en versnellen van de vervroegde marktintroductie van energiesystemen door glastuinbouwondernemingen. Investerings in semi-gesloten kassystemen moeten tot minimaal 25% CO₂-emissiereductie uit de glasopstanden leiden.
- **Jonge landbouwers:** Met deze subsidie wordt, net als in 2005 en 2006, bevorderd dat jonge landbouwers investeren in hun bedrijf om daarmee een goede basis te leggen voor de toekomst. De subsidie bedraagt 20% van de subsidiabele kosten en ten hoogste €20.000.
- **Voedselkwaliteitsregelingen** Ter stimulering van de omschakeling naar of voortzetting van de biologische productiemethode ontvangen landbouwbedrijven die zijn aangesloten bij Stichting Skal subsidie voor de aansluitingsbijdrage en basisbijdrage.